PUNCTUAȚIA ÎN LIMBA ROMÂNĂ

CUPRINS

Introducere……..... 8

I. Semnele de punctuație…….....……..... 11

Semnele simple……...……..... 11

Semnele duble……..……. 13

Semnele învecinate……..... 13

Substituiri de semne…… ……..... 14

II. Pauzele, intonația şi semnele de punctuație……..…..... 16

Pauzele……..... 16

Intonația…… ……..... 18

III. Punctuația şi ortografia……..... 19

IV. Întrebuințarea semnelor de punctuație……..…….... 20

Punctul……..... 20

Semnul întrebării……..... 24

Semnul exclamării……..... 28

Punctele de suspensie…….…….... 34

Două puncte……..... 38

Linia de pauză…….……..... 43

Virgula……..... 44

Punctul şi virgula……..... 61

Parantezele……..... 64

Ghilimelele……..... 66

Cratima……..... 69

Linia de dialog ……..... 70

Bara oblică……..... 70

Bibliografie……... ……..…..... 73

INTRODUCERE

În vorbire se stabilesc raporturi logice între cuvinte, grupuri sintactice şi propoziţii care formează unităţi aparte din punct de vedere al înţelesului. Pentru a exprima aceste raporturi, vorbirea foloseşte, în afară de procedeele gramaticale, pauzele, intonaţia, întreruperea şirului comunicării.

Exprimarea în scris necesită întrebuinţarea unor mijloace grafice cu ajutorul cărora să poată fi redate acestea din urmă. Astfel se explică crearea punctuaţiei – un sistem de semne convenţionale care au rolul de a marca în scris pauzele, intonaţia, întreruperea cursului vorbirii.

Semnele de punctuaţie au caracter convenţional, pentru că forma lor nu este cerută de natura conţinutului exprimat. De altfel, iniţial, câteva dintre ele puteau fi folosite unul în locul altuia. Încetul cu încetul s-a ajuns la generalizarea întrebuinţării unui anumit semn de punctuaţie pentru o anumită situaţie. Fixată prin tradiţie, folosirea semnelor de punctuaţie cu valori bine precizate a devenit indispensabilă pentru toţi cei care vor să-şi exprime clar gândurile în scris. Dacă se observă totuşi o oarecare lipsă de convergenţă în folosirea lor, acestea se datorează faptului că, uneori, procedeele gramaticale sunt suficiente pentru a exprima raporturile dintre unităţile de înţeles ale vorbirii. În general însă folosirea greşită sau omiterea semnelor de punctuaţie duce la confuzii şi la denaturarea conţinutului comunicării. Necesitatea de a exprima cât mai clar ideile în scris pentru ca ele să fie mai uşor şi deplin înţelese, a făcut să crească în ultima vreme interesul pentru stabilirea normelor de folosire a semnelor de punctuaţie.

Uneori semnele de punctuaţie pot fi întrebuinţate pentru a scoate în relief anumite valori ştiinţifice. În asemenea cazuri nu se pot stabili reguli, folosirea semnelor de punctuaţie rămânând la aprecierea celui care scrie. Este obligatoriu totuşi ca semnele de punctuaţie cu funcţie stilistică să nu contravină regulilor gramaticale bazate pe necesităţi gramaticale.

Ca şi alte scrieri, cel dintâi semn de punctuație folosit în scrisul românesc este **punctul**. El apare în cele mai vechi texte scrise la noi cu chirilice, atât în limba slavă, cât şi în româneşte.

La început, punctul nu marca numai sfârşitul de frază, ci separa şi propozițiile din interiorul frazei, uneori chiar grupuri de cuvinte şi cuvinte izolate. **Virgula** apare sporadic, cu funcția pe care o are astăzi, din secolul al XVI-lea, confundându-se însă uneori cu punctul.

Tot în secolul al XVI-lea începe să apară, după modelul scrierii greceşti, **semnul întrebării** redat prin punct şi virgulă. Această particularitate stăruie până în pragul secolului al XVIII-lea, se introduce şi semnul întrebării asemănător cu cel de azi. În unele tipărituri, cele două semne de întrebare alternează.

Faptul că semnul întrebării se pune abia la sfârşitul propozițiilor şi al frazelor interogative creează dificultăți pentru cititor. Când cineva îşi exprimă gândurile în scris, sensul interogativ al construcției este prezent în mintea lui, încă de la începutul propoziției sau al frazei. Situația se schimbă când altcineva citeşte această construcție. Pentru a remedia acest neajuns, în scrierea spaniolă, în afară de semnul întrebării pus la sfârşitul propozițiilor şi al frazelor interogative, se pune unul şi la început, de această dată în poziție răsturnată. Şi în scrierea noastră semnul întrebării înainte de propozițiile interogative apare sporadic în câteva texte din secolul al XX-lea, ca urmare, a influenței spaniole.

Două puncte încep să apară în secolul al XVII-lea, fie pentru a anunța o citare, fie pentru a introduce o înşirare sau o explicație.

Semnele citării de tip actual se întâlnesc întâi în tipăriturile ardelene ale secolului al XVII-lea ; în principate se folosesc, în aceeaşi epocă, pentru a cuprinde citarea, parantezele. Acestea au însă şi funcțiunea parantezelor de azi : explicații, cuvinte incidente, indicații bibliografice.

Punctuația completă, aşa cum se foloseşte astăzi, apare abia la începutul secolului al XIX-lea, mai întâi în cărțile tipărite în Transilvania şi apoi în cele

din principate. Sub influența tipăriturilor, punctuația ajunge să fie aplicată apoi şi în scrisul de mână.

Rostul punctuației este în esență să asigure, în limitele posibilităților ei, transpunerea corectă în scris a ideilor,sentimentelor, atitudinilor vorbitorului, în vederea receptării corespunzătoare a acestora la lectura. Ca atare, înțelegerea unui text scris – corect, complet, fără rest, conform cu ce exprimă şi cum se exprimă vorbitorului – depinde în mare măsură de corectitudinea întrebuințării punctuației. Întrebuințarea ei necorespunzătoare sau omiterea ei în situații care o impun pot produce confuzii, denaturarea conținutului comunicării sau pot crea modificării de sens neconforme cu intențiile textului.

I. SEMNELE DE PUNCTUAȚIE

Semnele de punctuație sunt simboluri grafice care marchează o situație (pozitivă) de punctuație.

Semnele de punctuație folosite în scrierea limbii române sunt : **punctul** [**.**], **semnul întrebării**[**?**], **semnul exclamării**[**!**], **punctele de suspensie**[**…**], **două puncte**[**:**], **virgula**[**,**], **linia de pauză** sau **pauza**[-], **punctul şi virgula**[**;**], **parantezele**[( ),[ ],**< >**], **ghilimelele** sau **semnul citării**[**„”**, **<< >>**], **cratima** [**-**], **bara oblică**[**/**] şi **linia de dialog (omografă cu linia de pauză) [-].**

Primele cinci sunt semne de punctuație finală şi de punctuație interioară(punctul, numai în propoziții şi fraze fragmentate) ; următoarele şapte sunt semne de punctuație interioară (virgula, în mod excepțional, este folosită la finele formulelor de adresare din scrisori, cereri, apeluri, cuvântări, etc) ; lina de dialog marchează numai schimbul de replici în dialog.

Semnele simple

Exceptând parantezele şi ghilimelele, toate celelalte semne de punctuație sunt simple.

Semnele simple se folosesc – fără sau şi cu funcție substituivă – în delimitări, între cuvinte, in cuvânt sau autohton. Pentru o situație de punctuație, semnele simple pot fi întrebuințate :

-singure şi într-o singură poziție sau de sine stătător ;

-repetate imediat, într-o singură poziție sau de sine stătător ;

-singure repetate la distanță.

Semnele simple se folosesc singure şi într-o singură poziție sau de sine stătător : la dreapta, la stânga, între cuvinte, în cuvânt şi singure de sine stătător.

Semnele simple se folosesc numai la dreapta atunci când :

-au funcție delimitativă determinată sintactic (şi prozodic), fără sau şi cu valori stilistice, marcând deci pauza de după unitatea izolată.

-marcând discontinuitatea vorbirii, indiferent de pauzele gramaticale.

-nedelimitativ şi fără semnificaţie prozodică, marcând intervenţii sau reacţii ale vorbitorului.

Semnele simple se pun numai la stânga în delimitări determinate sintactic şi prozodic(fără sau cu valori stilistice), marcând deci pauza dinaintea unităţii respective.

Semnele simple se pun între cuvinte, cu sau fără semnificaţie prozodică atunci când au funcţie delimitativă, substitutivă ori delimitativă şi substitutivă.

Semnele simple singure se folosesc în cuvânt atunci când fragmentăm sau întrerupem cuvântul.

Semnele simple se folosesc singure sau de sine stătător ca replici mute, pentru omisiuni, pentru întârzierea răspunsului, în dialog, continuarea unei idei şi a unei relatări.

Semnele simple repetate imediat (şi cu caracter expresiv) pot fi numai semnul întrebării şi semnul exclamării. Grupul cu semn repetat formează o singură unitate funcţională de punctuaţie, indică în general accentuarea interogaţiei, intensitatea sporită a unei stări afective sau reliefarea mai insistentă a unui element al comunicării şi se foloseşte numai la dreapta, fie de sine stătător.

Delimitând sau marcând numai la dreapta, semnul întrebării apare mai rar, în timp ce semnul exclamării, legat prin valoarea lui caracteristică, de exprimare a stărilor sufleteşti, a stărilor de spirit, este mai des şi mai variat întrebuinţat repetat uneori multiplicat emfatic.

De sine stătător, semnul repetat imediat este folosit ca replică mută în dialog.

Semnele simple singure şi repetate la distanţă, cu caracter funcţional, pot fi virgula şi linia de pauză, care delimitează în ambele sensuri unităţi sintactice interioare corespunzător cu pauzele şi cu intonaţia care le delimitează în vorbire. Tipice pentru încadrările între semnele de acelaşi fel menţionate sunt : vocativele, interjecţiile, construcţiile incidente, atributele izolate, atributele explicative intercalate, circumstanţiale intercalate.

Semnele duble

Parantezele şi ghilimelele sunt singurele semne duble, folosite adică perechi. Ele se „*deschid*”şi „*închid*” o izolare cu formele lor şi o fac, fie corespunzător cu cerinţele sintactice şi prozodice, fie independent de ele. Numai paranteza de închidere este folosită într-un singur sens, la dreapta, în indicaţiile cifrice sau literale dintr-o enumerare.

Semnele învecinate

Semne diferite pot apărea în vecinătate imediată, din necesităţi expresive sau funcţionale. Situaţiile de învecinare a semnelor de punctuaţie în text sunt numeroase şi variate, nu întotdeauna semnificative şi, prin acestea, nu întotdeauna demne de menţionat.

Semnele simple se pot afla învecinate formând sau nu un grup funcţional.

Semnul întrebării, semnul exclamării şi punctele de suspensie – toate trei sau numai câte două – sunt singurele semne de punctuaţie care se pot asocia, îmbina în grupuri unitare funcţionale(dar cu valori diferite). Când sunt întrebuinţate cu raportare la o unitate sintactică(aşezate la dreapta ei) sau independent, în chip de comunicare fără cuvinte. Constituirea lor în grup are caracter expresiv, succesiunea lor depinde de felul în care vorbitorul le ordonează (şi le combină) valorile, iar semnul întrebării şi semnul exclamării pot apărea repetate.

Semnul exclamării nu se poate învecina (şi asocia) delimitativ cu punctul; o propoziţie independentă sau o frază enunţiativă au pauză finală marcată de un singur semn: de punct, când sunt neexclamative şi de semnul exclamării când sunt exclamative.

Semnele simple se pot afla în vecinătate fără să alcătuiască un grup unitar: fiecare semn are funcţie sau valoare distinctă.

În dialog, de exemplu, când replica este marcată la final de semnul întrebării, semnul exclamării sau de punctele de suspensie, intervenția adăugată a autorului se delimitează de vorbirea directă prin alt semn, posterior primelor – linia de pauză (recomandată ca atare), dar reintrată în uzul general în această poziție.

Semnele duble au funcții diferite de ale semnelor cu care se învecinează şi față de care se folosesc.

Când cuprind între ele comunicări de sine stătătoare, propoziții independente şi fraze, semnele duble izolează comunicarea în text „*îmbrățişând*" delimitarea ei funcțională prin inițială – majusculă la primul cuvânt – semn aşezat deci înaintea elementului de închidere al parantezelor sau al ghilimelelor.

O izolare interioară cuprinsă între paranteze sau între ghilimele poate fi marcată numai de semnul întrebării, semnul exclamării şi punctele de suspensie, pe care semnele duble le cuprind necondiționat, în orice propoziție a comunicării şi indiferent de semnele de punctuație interioară sau finală învecinată.

Izolările cuprinse între semnele duble conțin o vorbire directă (sau fragmente de vorbire directă), un text citat (sau un fragment de text citat), unități în raporturi sintactice normale şi construcții incidente.

În condiții asemănătoare cu linia de pauză repetată la distanță, parantezele (la închidere) se pot întâlni cu virgula (eventual cu alt semn de punctuație interioară), existența alăturată a ambelor fiind justificată de funcțiile lor diferite: parantezele izolează o unitate sintactică intercalată în partea finală a altei unități, care este delimitată prin virgulă.

Substituiri de semne

Semnele de punctuație au anumite caracteristici, care le justifică existența în inventarul de punctuație – valori specifice, particularități funcționale şi de întrebuințare corectă - , precum şi funcții sau valori comune unora dintre

ele. În raporturi de aceste atribute ale lor (dar şi de alți factori), semnele de punctuație pot fi substituite unele cu aletele (fiind deci intervertibile) sau nu pot fi folosite unele în locul altora (fiind deci neintervertibile).

II. PAUZELE, INTONAȚIA ŞI SEMNELE DE PUNCTUAȚIE

Pauzele şi intonația determină situațiile cele mai semnificative pentru rolul şi acțiunea semnelor de punctuație. Totuşi relațiile dintre aceste elemente prozodice şi punctuație fac necesare unele compliniri şi precizări.

Pauzele

Elementele fonetice de exprimare a raporturilor sintactice mai puțin strânse şi de delimitare pe baza acestora a unor unități sintactice, pauzele constituie realitatea din rostire pe care punctuația o ia în considerație în delimitările grafice obligatorii, determinate sintactic, şi în deosebirea unor categorii sintactice. În cele mai multe cazuri, punctuația este readmisă tocmai în poziții în care termenii, în raporturi sintactice strânse, nu sunt separați de pauze.

În mod asemănător punctuația notează şi pauzele facultative (chiar neadmise) din punct de vedere gramatical, care delimitează afectiv, expresiv componente ale comunicării sau care întrerup cursul vorbirii.

Exceptând linia de dialog, simplu indiciu grafic al începutului unei replici în dialog, semnele de punctuație sunt corelate cu pauzele din vorbire – fie în toate întrebuințările lor (cum se întâmplă de exemplu, cu două puncte, virgula, virgula şi punctul), fie numai în unele dintre întrebuințările (ghilimelele, de pildă, notează pauze în mod excepțional, în timp ce , în contrast, punctul, semn de pauză prin excelență, separă fără pauze indicatorii cifrici ai unei date).

Semnele de punctuație nu au capacitatea de a nota durata exactă a unei pauze. Valorile cantitative ale pauzelor variază între limite foarte diferite, în funcție de factori diverşi – sintactici, logici, afectivi, contextuali – situaționali – cu ecou aproximativ în notațiile semnelor de punctuație. Indicațiile de felul: pauză „*mare*”, „*mai mare*”, „*mică*”sau „*mai mică*” desemnează numai diferențieri de ordin cu totul general, dar nu neutile, pentru că sunt un reflex în melalimbaj al imposibilității punctuației de a spune prin sine mai mult.

În principiu, pauzele finale oscilează între limite mai largi decât pauzele interioare. Deosebiri în durata pauzelor finale după semnele care le marchează nu se pot face: lungimi asemănătoare pot fi notate de semne diferite, după cum mărimi diferite pot fi notate de acelaşi semn. Variațiile de durată a pauzelor finale mai pot fi date de conținutul semantic al comunicării, de starea afectivă a vorbitorului, de împrejurare.

Pauzele interioare oscilează cantitativ între limite apropiate. Există, de data aceasta, un oarecare raport între durata pauzei interioare şi semnul care o marchează. În general, virgula indică o pauză interioară etalon sub raport cantitativ; față de ea , linia de pauză mai ales, iar uneori şi parantezele pot semnifica o accentuare a pauzei interioare şi/sau o reliefare grafică a pauzei reprezentate; punctul şi virgula, cu valorile stilistice, notează pauze a căror durată variază între limite mai largi, apropiindu-se de lungimea pauzelor create prin fragmentarea propozițiilor şi frazelor; iar la două puncte mărimea pauzei interioare depinde în mare măsură de ce se anunță prin semn şi de ce urmează după el.

Evaluările de acest fel sunt însă relative. Pauza interioară care delimitează, de exemplu, vocative sau interjecții este mai scurtă decât cea care izolează o construcție incidentă, chiar atunci când şi unele, şi altele apar marcate de acelaşi semn.

La lectură, durata şi semnificația pauzelor sunt influențate şi de natura textului, de perspectiva cititorului, de împrejurare: punctul nu are aceleaşi valori într-o lucrare ştiințifică sau într-o operă literară şi într-o carte „*de acțiune*" sau într-un articol din ziar – pentru un cititor în bibliotecă şi pentru unul din metrou. Iar la lectură(interpretarea) orală, durata pauzelor e în funcție şi de efectul de reliefare urmărit, neutră sau afectivă, efect care poate determina în sprijin introducerea unor pauze în poziții neidentificate de punctuația textului. Natura, numărul şi durata pauzelor au urmări asupra tempoului vorbirii. Particularități de ritm sunt sesizabile în texte de dimensiunile unui enunț, iar în texte extinse ele pot constitui un specific al exprimării unui vorbitor.

Intonația

Intonația este un element fonetic legat prin funcții gramaticale şi valori afective de pauze, pe care le însoţeşte şi le precedă. Rolul ei în vorbire, în marcarea unor raporturi sau situații sintactice şi în exprimarea stărilor sufleteşti este deosebit de important, dar posibilitățile punctuației de a reprezenta diversitatea intonațiilor sunt restrânse.

Însoțind şi precedând o pauză finală, intonația poate nota două opoziții.

Prima este opoziția dintre o propoziție sau o frază enunțiativă ori interogativă parțială, intonate descendent, şi o propoziție sau o frază interogativă totală, intonate ascendent.

A doua este opoziția dintre un enunț neexclamativ şi unul exclamativ, când deosebirea e produsă de tipul de intonație (descendent sau ascendent), ci de prezenta şi, respectiv, absența, în desfăşurarea liniei melodice, a unor oscilații în înălțimea tonului sau a unor accente de intensitate.

Însoțind şi precedând o pauză interioară, tonul poate fi mai înalt sau mai scăzut, în general în funcție de natura raporturilor gramaticale, de natura unității izolate şi de lungimea pauzei. Punctuația nu poate însă indica, numai prin ea, felul intonației interioare decât, cel mult, la punct şi virgulă – semn care, fragmentând atenuant enunțuri, marchează o pauză mărită, precedată de coborârea tonului (chiar înaintea unei propoziții subordonate izolate astfel). Aşa se face că unul şi acelaşi semn este întrebuințat atât în situații în care intonația interioară e ascendentă, cât şi în altele în care este descendentă.

În fraze cu propoziții juxtapuse intonația poate deosebi în anumite împrejurări, dacă relația nu este ambiguă, un raport de coordonare (când este descendentă) de unul de subordonare (când e ascendentă), sprijinând şi identificarea unor propoziții. Punctuația însă neavând capacitatea de a distinge în astfel de cazuri tipul de intonație, nu poate indica natura raportului corespunzător intonației, deci nici felul propozițiilor – acestea rămânând indecise atâta vreme când contextul nu ajută precizările.

III. PUNCTUAȚIA ŞI ORTOGRAFIA

Punctuația are tangențe cu ortografia în situații în care amândouă recurg la aceleaşi semne (punctul, cratima, linia de pauză şi bara oblică), în care semnele de punctuație se află în contact (în vecinătatea) cu semnele ortografice, cu consecințe prozodice, şi în care punctuația se corelează cu ortografia în scriere cu inițială majusculă şi inițială mică.

Atât semnele de punctuație, cât şi semnele ortografice au funcții delimitative şi substitutive. Distincția dintre ce delimitează şi substituie primele şi ce delimitează şi substituie celelalte ține de rolul deosebit pe care ortografia şi punctuația îl au în scriere. În esență, ortografia prezintă forma corectă a cuvintelor (întregi, abreviate, segmentate, legate de vorbire), pe care le delimitează după sensul lor lexical şi după valorile lor gramaticale, şi are funcție substitutivă în notarea rostirii incomplete a unui cuvânt sau a unui număr transcris cifric; punctuația are drept obiect structurarea grafică a conținutului unui text, delimitându-i componentele după criterii sintactice, prozodice, logice şi stilistice şi substituind în anumite împrejurări, cuvinte sau comunicării nonverbale.

Cinci semne ortografice au funcție delimitativă: blancul sau pauza albă [ ], cratima [-], linia de pauză [-] şi bara oblică [/]; al şaselea apostroful [’] are funcție substitutivă. Dintre acestea deci, numai blancul şi apostroful nu sunt întrebuințate şi ca semne de punctuație.

Întrebuințarea semnelor de punctuație

Punctul

Semnul grafic numit **punct**[**.**] marchează pauza care se face în vorbire între propoziții sau fraze independente ca înțeles. El se pune de asemenea la sfârşitul unor fraze şi propoziții independente, grupuri de cuvinte sau cuvinte izolate care echivalează cu propoziții independente şi dupa care vorbirea nu mai continuă. Punctul este semnul de punctuație finală cu cea mai mare frecvență în scriere. Şi, din acelaşi motiv, punctul este primul semn de punctuație pe care copilul îl învață o dată cu scrierea şi cititul : întâiul enunț dintr-un abecedar este o propoziție enunțiativă neexclamativă încheiată cu punct.

„*Săniile porniră iar încet[.] Frigul creştea o dată cu lumina[.] Printre grămezi de nouri, se vedea luna în aburi violeți[.]”* (Sadovenu, D.Î.)

„*Sfântul Petrea întreabă dinăuntru:*

-Cine-i acolo?

-Eu[.]

-Cine eu?

-Eu[.] Ivan[.]

-Şi ce vrei?

-Tabacioc este?

-Nu-i[.]

-Votchi este?

-Nu-i[.]

-Femei sunt?

-Ba[.]” (Creangă, P.)

Punctul apare şi înaintea propozițiilor sau a frazelor independente introduse prin conjuncția **şi**, când aceasta nu are rolul ei obişnuit de conjuncția coordonatoare, ci sugerează succesiunea întreruptă a unor acțiuni.(Cu acest rol conjuncția **şi** apare mai ales în stilul narativ)

*„Domniţa i-a dat cuvânt că aşa are să fie[.] **Şi** a venit şi ziua nunţii.”* (Galaction).

Fărâmiţarea frazei apare atât în cadrul coordonării, cât şi al subordonării.

În cazul coordonării poate fi fragmentată fraza formată din două propoziţii principale:

„Bravo! răcniră mesenii din toate părţile, bătând din palme[.] Iar Zamfiriţa râdea înveselită lângă mine.” (Sadoveanu,O.)

Sau din mai multe propoziţii subordonate de acelaşi fel, care depind de aceeaşi regentă*: „Eu mă duc aşa cu nevasta asta[.] Să-i ţin de urât[.] Să-i arăt unde-i casa comunei[.] Să aibă şi ea un avocat ş-un martor.”* (Sadoveanu. B.)

Tot astfel, orice subordonată poate fi separată de regenta ei prin punct. *„Uniţi-vă pentru înfrăţire şi pace[.] Ca să aibă în sfârşit răgaz neamurile să-şi aducă fiecare tributul de bine la progresul umanităţii.”* (Sadoveanu, E.)

Punctul poate marca finalul următoarelor tipuri de propoziţii: *enunţiative, optative, dubitative, imperative, exclamative, interogative indirecte.*

1.Propoziţii enunţiative:

a.Independente:

„Omul sărac reprezintă un personaj tipic, cu un unghi de vedere specific vieţii[.]” (G.Călinescu, „*Estetica basmului”*).

b.După fraze alcătuite din propoziţii enunţiative care se găsesc în raport de coordonare:

„Albaştrii fluturi cresc omizi,
Cresc fructe florilor din jur,
Zăpada-i albă neatinsă,
Pământul cald este impur[.]”
(Ana Blandiana, „*Poeme”*)

c.După fraze formate din propoziții enunțiative care se află în raport de subordonare: <<*Din punct de vedere morfologic, verbul se defineşte, inainte de toate, prin corelația pe care sigur el, dintre toate „părțile de vorbire”, o poate stabili cu categoria gramaticală a timpului[.]*>> (Dumitru Irina, *„Structura gramaticală a limbii române”*)

2.Propoziții dubitative enunțiative: *„Vor fi fost fericiți în țara lor[.]”* (Sadoveanu, N.P)

3.Propoziții optative sau fraze alcătuite din propoziții dependente de o optativă, când tonul nu e exclamativ: *„Foicica macului, jelui-m-aş şi n-am cui[.]”* (Teodorescu, P.P) *„Minunat ar fi să nu mai fie în țara asta boieri, şi să fie praznice pe la mănăstiri măcar în fiecare zi la câte una[.]”* (M. Sadoveanu, *„Frații Jderi”*)

4.Propoziții interogative indirecte : *„Se gândea mereu că oare ce poate să se fi ales de Safta[.]”* (Slavici, N.I.)

5.Propoziții imperative sau o frază dependentă de o imperativă, când e rostită pe un ton neutru, care îi atenuează caracterul imperativ: *„Supune-ne povestea cu împăratul Măzărean[.]”* (Sadoveanu, *„Opere”*); *„Da-mi, fă, Margareto, o fărâmă de pâine[.]”* (Zaharia Stancu, *„Desculț”*);

„Vino-n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund[.]” (Eminescu)

6.După o propoziție exclamativă sau după o frază alcătuită dintr-o propoziție exclamativă urmată de propoziții subordonate (în care tonul exclamativ se pierde până la sfârşitul frazei): -*Cum aş mânca carne din mielul acela al nostru[.]* (Petre Ispirescu, *„Înşir’te mărgăritari”*); *„Cum n-aş iubi-o acum, când dându-şi un nou chip, rămâne la fel de ciudată, învăluită în marea ei taina[.]”* (Geo Bogza, *„Dobrogea! Dobrogea!”*);

7.La sfârşitul unei propoziții interogative indirecte (în cadrul unor fraze): *„Tata a întrebat câte exemplare vom trage[.]”* (Camil Petrescu); *„Atunci el*

întreabă pe cal de ce este iarba pârlită[.]" (Petre Ispirescu, „*Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte"*) **Notă:** Unii scriitori pun câteodată punct şi după o frază în interiorul căreia se găseşte o propoziţie interogativă directă:

„*Codrule , codruţule,*
Ce mai faci, drăguţule,
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme a trecut
Şi de când m-am depărtat
Multă vreme am îmblat[.]" (Eminescu)

Punctuaţia aceasta e justificată de faptul că intonaţia interogativă a propoziţiei *„Ce mai faci, drăguţule"* se pierde până la sfârşitul frazei. Cele patru propoziţii care urmează sunt rostite pe un ton semnificativ şi, ca atare, e firesc ca după ele să se pună punct.

8.În ceea ce priveşte punctuaţia grupurilor de cuvinte, a propoziţiilor şi a frazelor care se află în paranteză, se disting două situaţii:

a)Când paranteza intervine la sfârşitul unei propoziţii sau fraze, punctul se pune după paranteză*: „Se scrie însă (cu) de-amănuntul (de-amănuntul fiind simţit ca format din amănunt)[.]"* (*„Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie"*, Ediţia a V-a A.R., E Univers enciclopedic, Bucureşti, 1995, p.34); *„Pluralul substantivelor şi adjectivelor masculine terminate în x (cs) se scrie şi se pronunţă cs: fix-ficşi, ortodox-ortodocşi (nu fixi, ortodoxi)[.]"* (Ibidem, p.25)

b)În interiorul parantezei în care se află o propoziţie sau o frază întreagă : *„Chiriac: Mă duc să-i trimeţ gornistului cu biletul pentru mâine. (Iese repede[.])"* (I.L.Caragiale, *O noapte furtunoasă*) ; *(Se anunţă cap. VI şi VII cu sumarele lor, în numărul viitor[.])* – Barbu Şt. Delavrancea, „*Patria unora şi patria tuturor*„ ; *„Pristanda: Ascult!* (*Merge în fund la stânga şi aduce pe Caţavencu [.]). Poftim, stimabile, poftim.*(*îl introduce şi iese repede[.])"*(I.L. Caragiale, „*O scrisoare pierdută"*)

Excepții:

Nu se pune punct:

-după titlurile cărților (al operelor literare şi muzicale): *„Zăpezile”* (de Paul Anghel); *„Romanțe şi cântece de voie bună”* (Editura Muzicală, Bucureşti, 1981) etc.

-după formulele de adresare din scrisori şi cuvântări (unde substantivele sunt în cazul vocativ, cerând prezența virgulei, nu a punctului) : *„Dragă Ioane[,]”*; *„Onorată asistență[,]”; „Iubiți concetățeni[,]” ; „Scumpa mea mamă[,]”* etc.

-după unele abrevieri: *d-ta, d-voastră, Tarom, Romarta*;

-după simbolurile din chimie, fizică şi matematică: *O H; Mg; A V; dlnr* etc.

-după simbolurile unităților de măsură: *g kg; l dal; m km,* etc.

-după simbolurile punctelor cardinale: *N S E V.*

Semnul întrebării

Semnul întrebării[**?**] marchează enunțuri şi componente ale enunțurilor cu caracter de întrebare directă, indică atitudinea vorbitorului față de o afirmație anterioară şi dă expresie în dialog unei comunicări fără cuvinte.

Cu aceste valori, semnul întrebării poate fi:

-semn de punctuație finală, cu funcție de delimitare şi de identificare (circumscrisă);

-semn de punctuație interioară, cu funcție de delimitare şi de identificare (circumscrisă) sau numai cu rolul de a marca interogativ o unitate sintactică sau un cuvânt, la care e raportat;

-semn de sine stătător cu funcție substitutivă.

- Se pune semnul întrebării după cuvintele, grupurile de cuvinte, propozițiile şi frazele care au un caracter interogativ şi care sunt întrebări directe: *„Aha, da! ce[?] povestea[?] cine[?] care poveste[?]”(* Sadoveanu*); „Rector[?] Eu[?] Păi ştii doar de cine depinde asta!”* (Augustin Buzura,

„Orgolii” p.23); *„Ei, flăcăule, de pe unde[?]… Ce vânturi[?]… Pe la noi… ai[?]… şi de ce [?]…”* (Delavrancea).

- Când cuvântul interogativ este o interjecție intonată, în acelaşi timp, şi exclamativ, în acelaşi timp, după ea se pun ambele semne: *„Pe mine, fata lui Hagi Cănuță, să-ndrăzneşti tu să mă baţi, păcătosule, janghinosule şi râiosule[?!]”* (I.L.Caragiale,”*Kir Ianulea”*) *;* *„Măria ta, mai vezi, mai auzi, ori ți s-a făcut foame şi-ți vine să dormi[?!]”* (B.Şt.Delavrancea*, „Neghiniță”*) etc. Nu este recomandabilă folosirea semnului întrebării după propozițiile interogative indirecte, acestea „*nefiind în general formulate cu gândul de a primi un răspuns de la cel căriua i se adresează relatarea*” (Al. Graur, op. Cit. p.50); *„Aşadar nu: Se întreabă ce să facă[?]”* (Topârceanu, p.139, apud „*Îndreptarul”,* p.47).

- Semnul întrbării se foloseşte şi în vorbirea indirectă liberă, adică atunci când se redau spusele cuiva fără a se folosi verbe de declarație şi conjuncții*: „Strigă pomojnicul: Cine-i? Hoții cei doi, fugi care-ncotro! Rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă mutul vorbeşte; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface[?]”* (I.L.Caragiale, *„Opere alese”* I, p.438); *„Măcar s-o vadă. Unde-o fi[?] De unde-l vrăjeşte, din ce colț îl pofteşte cu atâta stăruință la dânsa[?!]”* (Emil Gârleanu, *„Când stăpânul nu-i acasă”*)etc.

- Se pune semnul întrebării după propozițiile interogative retorice: *„Nu eşti frumoasă, nu eşti înavuțită[?…] pentru ce curg lacrămile tale[?…]”* (Alecu Russo, *„Cântarea României”*) etc.

Notă: Este nerecomandabilă folosirea punctului în asemenea situații: *„Vezi? Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun[.]”* (I.L.Caragiale)

- Semnul întrebării se pune la sfârşitul construcțiilor interogative cu caracter dubitativ deliberativ: *„Miel[?]…Ce fel de miel[?]… Cum miel[?]… Miroase a oaie…”* (B.Şt.Delavrancea, *„Hagi Tudose”*); *„Însă cel mare se dă după uşă şi – să tragă, să nu tragă[?] – în sfârşit, trage zăvorul…”* (Ion Creangă, *„Capra cu trei iezi”*); *„L-a zărit. Uite-l, îi vede*

mărgelilelile ochilor. Iese[?] Iese oare[?] Da, da; aşa încă un pas, încă unul, doi, aşa!" (Emil Gărleanu, *„Când stăpânul nu-i acasă"*) etc.

- Se pune semnul întrebării după o propoziție interogativă incidentă intercalată într-o propoziție enunțiativă sau între două propoziții enunțiative şi izolată de restul frazei prin pauze: *„Nu l-am găsit nicăieri – ce-o fi făcând[?] – şi nu ştiu unde să-l mai caut" ; „I-a rămas şi un copil, o fetiță care – cum să spun[?] - , care, e un fel de ghimpe între ei… un copil, vai! Destul de rău crescut."* (M.Sadoveanu)

- Dacă, într-o conversație, unul dintre interlocutori ia atitudine la un moment dat numai prin mimică şi gesturi (exprimând diferite sentimente), replica aceasta e redată în scris prin semnul întrebării când mimica arată o nedumerire sau prin semnul exclamării când mimica ține locul unei exclamări: *„-Ştii ce?…[?] Scriu şi eu cu tine."* (Ionel Teodoreanu, *„La Medeleni*")etc.

- Când replica nerostită are caracter interogativ şi exclamativ, în acelaşi timp, se pun amândouă semnele de punctuație: *-Dumneata ştii ce e poezia [!?]/ – Atunci ce tot spui prostii cu poeții de aici[?]* (Camil Petrescu, *„Patul lui Procust"*).

Notă: Se întâmplă uneori ca replica bazată numai pe mimică să fie urmată de exprimarea prin cuvinte a mirării, surprinderii, nedumeririi interlocutorului. De exemplu:

-A iubit, de altfel, domnule, o altă femeie, nu pe această doamnă Maria Mănescu[!]

-Totuşi i-a adresat scrisoarea, în clipa sinuciderii, arătând fără echivoc că din pricina asta se omoară…"(Camil Petrescu).

Titlurile care au caracter interogativ prezintă două situații diferite:

a)Când sunt considerate propoziții interogative indirecte, depinzând de o regentă neexprimată, nu primesc nici un semn de punctuație: *„Ce te legeni, codrule"* (de Mihai Eminescu); *„Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie "* (idem) ; *„De ce nu-mi vii"* (idem) etc.

b)Când sunt interogative directe, se pune la sfârşitul lor semnul întrebării: „*Ce te uiți cu ochii galeşi[**?**]*” (de Alexandru Vlahuță) ; *„Unde ni sunt visătorii[**?**]”*(idem); „Dar ochii tăi[**?**]”(de Tudor Arghezi)etc.

- Se pune semnul întrebării între paranteze rotunde pentru a arăta că autorul are rezerve sau îndoieli față de o afirmație anterioară : *„Obişnuită să fie iubită, nu se laudă în tramvaie şi nu-l face pe eroul[**?**]căzut să joace public, exasperându-i suferința…”* (Camil Petrescu, *„Patul lui Procust”*) etc.

- Semnul întrebării se pune la sfârşitul unei fraze compuse din propoziții dependente de o propoziție interogativă directă care se află la începutul frazei: *„Iar vrei să te pupe cucul armenesc şi să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua[**?**]…”*(Ion Creangă, *„Amintiri din copilărie”*); „*De ce boala şi moartea să fie partea voastră, când ei în bogăția cea splendidă şi vastă petrec ca şi în ceruri, n-au timp nici de-a muri[**?**]”* (Eminescu). Unele limbi au cuvinte speciale care se pun imediat după cel la care trebuie ridicat tonul, de exemplu în ruseşte, **li**. Franceza marchează întrebarea de multe ori prin inversiunea subiectului şi a predicatului (în propozițiile afirmative subiectul precedă predicatul), în acest caz semnul de întrebare nu mai joacă un rol prea important şi poate chiar lipsi. În româneşte se poate întrebuința cuvântul *„oare”*. Dar acest uzaj nu este nici pe departe generalizat şi în orice caz nu scuteşte de scrierea semnului de întrebare.

Printre limbile în care întrebarea se exprimă în pronunțare, prin ridicarea tonului, iar în scris prin semnul întrebării, singură spaniola a găsit un leac pentru defectul pe care l-am semnalat: semnul de întrebare se pune şi la începutul frazei sau la începutul membrului de frază, pentru a atrage atenția că urmează un loc unde tonul va trebui ridicat. Şi, ca să nu se creadă că semnul întrebării priveşte fraza sau porțiunea de frază precedentă, el este pus la început inversat:

¿ Ați mai auzit vreodată aşa ceva[**?**]

¿ După ce termini treaba, pleci imediat[**?**]

Semnul exclamării

Semnul exclamării[**!**], simbol grafic specific notării stărilor afective, marchează enunțuri şi componente ale enunțurilor cu caracter exclamativ, indică atitudinea vorbitorului față de o afirmație anterioară şi dă expresie în dialog unei comunicări fără cuvinte. Cu aceste valori, semnul exclamării poate fi :

-semn de punctuație finală, cu funcție de delimitare şi de identificare(circumscrisă) ;

-semn de punctuație interioară, cu funcție de delimitare şi de identificare(circumscrisă) sau numai cu rolul de a marca exclamativ o unitate sintactică sau un cuvânt la care e raportat ;

-semn de sine stătător cu funcție substitutivă.

In toate situațiile menționate semnul exclamării poate fi repetat imediat şi asociat cu semnul întrebării sau/ şi cu punctele de suspensie în grup unitar funcțional(dar cu valori diferite).

Se pune semnul exclamării după o propoziție exclamativă, care poate fi completă sau eliptică de predicat : *„Ce ochi frumoşi avea Margareta în sara acea[!]”* (Vlahuță) ; *„Irină, mare cumpănă[!]”* (Sadoveanu).

Notă: Este greşită folosirea punctului în asemenea situații: *„Vom merge pe urmă la teatru. E o pieşă aşa de frumoasă[.] ”* (Vlahuță)

Într-o înşirare de exclamații, se pune semnul exclamării după fiecare termen al înşirării, pentru că se accentuează asupra fiecăruia: *„Licențiat în drept[!] tânăr eminent[!] irezistibil arăta[!] caracter mare[!] idei generoase[!]… Desigur mi-am zis eu, iată un cetățean de mare viitor.”* (Caragiale)

Semnul exclamării se poate pune şi după cuvinte sau grupuri sintactice care redau o exclamare: *„Au sosit…Nenorocire[!] Inspectorul trecuse pe la secție adineauri…”* (I.L.Caragiale, *„Opere alese”*)

Şi în cazul propozițiilor imperative semnul exclamării se poate pune după imperative complete sau după imperative eliptice de predicat:

„-Haide[!] se răsteşte D.Turtureanu… şi toţi trei intră, împingând pe față-nainte” (I.L. Caragiale, *„Opere alese”*,I,p.453).

„Un răcnet[!]… A-nnebunit cucoana[!]

-Repede, doamnă, semnelul de alarmă[!]” (Ibidem, p.71)

„Zdrobiți orânduiala cea crudă şi nedreaptă

Ce lumea o împarte în mizeri şi bogați[!] ”

(Mihai Eminescu, „*Împărat şi proletar*”).

Când intensitatea vocii creşte gradat, după propoziția imperativă apar mai multe semne de exclamare: *„Mosafirul intră. Peste un moment intră şi doamna…Dumnezeule, tu care ții vămile văzduhului! Cine era? Infamul!*

-Ieşi[!]

-Doamna mea, am să ies după ce vă voi da o mică explicație…

-Ieşi[!!!]

-Vă datoresc…

-Ieşi[!!!]

-Şase mii de franci, pe care vreau să îi primiți.” (I.L.Caragiale, *„Momente şi schițe”*).

Se pune semnul exclamării după o frază care se termină cu o propoziție cu caracter exclamativ sau imperativ(uneori propoziția imperativă sau exclamativă poate să stea şi la începutul frazei): *„Şi după ce jucam, furam câte-un sărutat de la cele copile sprințare, şi până-n ziuă fiind ieşiți din sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar la Fălticeni, trecând desculți, prin vad, în dreptul Baei, Moldova înghețată pe la margini, şi la dus şi la întors, de ne degera măduva-n oase de frig[!]”* (Ion Creangă, *„Amintiri din copilărie”)* sau când propozițiile imperative ori exclamative stau la începutul frazei: *-Stai cuminte, Simina, o temperează Petru, acesta nu-i un cadou potrivit pentru efuziuni sentimentale[!]* (Ion Marin Almăjan, *„Sentimentul puterii”*, p.121); „*Asta-mi place mie la voi, că aveți un limbaj grozav[!]…”* (Ion Lăncrăjan, *„Fiul secetei”,* p.479)

Dacă propoziția cu care se termină fraza are şi un sens interogativ , atunci se pune la sfârşitul ei atât semnul exclamării, cât şi cel al întrebării*: „Nu ştiu dacă sunt importante toate lucrurile la care ajungem, nu ştiu dacă e bine să ajungem aşa de uşor la lucrurile mari, rămâne de văzut[!?]”* (Ibidem p.361).

Se pune semnul exclamării şi după propozițiile incidente exclamative, acestea fiind închise de regulă între paranteze sau pauze: *„Iar Caraiman… - apoi las pe el[!] – credeai că-i apucat de friguri.”* (Sadoveanu, O I 73,apud „*Îndreptarul”*, p.49*); „Fără a fi identică cu atitudinea estetică (a nu se confunda atitudinea estetică cu estetismul[!]) atitudinea filosofică… se înrudeşte în străfundurile ei cu cea estetică”* („*Ce este filosofia?”,* p.18) .

Se pune semnul exclamării dupa interjecții :

„ Aş[!] nu e rău, zice cocoana; până se-nvață cu omul…” (I.L.Caragiale, „*Opere alese”*, I, p. 66)

Sau :

„ Numai, tăcerea, muzica din gând,
Ne-apropie de tine-ntr-o măsură
Dar vai [!] atât de-ncet şi şchiopătând…”
(Ştefan Aug. Doinaş , *„Alfabet poetic”* , p. 35).

Când se repetă o interjecție şi fiecare membru al repetiției este independent, adică după rostirea lui se face o mică pauză, se pune semnul exclamării după fiecare interjecție: „*A[!] a[!] a[!] mi-a scos alta! Măsea nevinovată*.” (I.L.Caragiale, „*Opere alese*”,I,p.49)

Într-un şir de interjecții diferite se pune semnul exclamării după fiecare : *„Şi iar pac[!] paf[!] până la a din urmă, pe când cocoana se scutură la fiecare, parcă-ar arde-o cu un bici de foc.”* (ibidem, p.452) sau: *„- Că hâr[!] că mâr[!] nu se poate şi nu se poate!”* (ibidem, p.62).

Atunci când prin repetarea interjecției se obține o construcție care formează o unitate, iar între membrele repetiției nu se fac pauze, se pune semnul exclamării numai după ultima interjecție. Între elementele construcției se pune

virgulă sau cratimă, iar uneori nu se pune nici un semn de punctuație: *„- Ei, ei[!] măi Zaharie, zic eu, coborându-ne la vale spre Păşcani; de-acum şi munții i-am pierdut din vedere, şi înstrăinarea noastră este hotărâtă cine ştie pentru câtă vreme!”* (Ion Creangă, *„Amintiri din copilărie”,* p.119); *„He-he-he[!], râse jupân Năstase, s-au trecut acele vremuri!”* (Sadoveanu, O.I 286, apud „*Îndreptarul”*, p.49); *„Hahaha! Să ştii, nene Turturene, că le găsirăm tocma a doua zi după termen… Îmi cunosc eu norocul!… Hahaha[!]”* (I.L.Caragiale, „*Opere alese”*)

Dacă interjecția face parte dintr-o locuțiune exclamativă, se pune semnul exclamării după întreaga construcție: *„Vai de mine[!] boiarule, zice bătrâna… N-are Țâca obiceiul…”* (I.L.Caragiale, *„Opere alese”,* I, p.453).

Când interjecția are şi sens exclamativ, şi sens interogativ se pune şi semnul întrebării*: „Mioara surprinsă, încântată, acesta fiind felul ei de receptivitate artistică, normal: A[!?] Dl. Tulpină?”* (Camil petrescu, T, II 11, apud „*Îndreptarul”*, p.50).

Dacă interjecția e urmată de un substantiv se pune de obicei virgulă şi nu semnul exclamării:

„O[,] mamă, dulce mamă, din negură de vremuri

Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi.” (Mihai Eminescu, „*Poezii”*, p.105).

În unele din situațiile descrise până aici se poate pune şi virgulă. Nu se pune în schimb nici un semn de punctuație după interjecțiile urmate de un vocativ cu care formează o unitate în rostire: *„Ei[ ] Cătălin, acu-i acu*

Ca să-ți încerci norocul. ” (Mihai Eminescu, *Poezii,* p.137)

Se pune semnul exclamării după substantive în vocative: „*Iese dondana mare, ascultă-mă pe mine, soro[!]”* (Marin Sorescu, *„Trei dinți din față”,* p.50).

După vocative se pune şi virgulă. În vocativ poate fi un singur substantiv (ori un echivalent) sau un substantiv însoțit de determinări.

În acest din urmă caz semnul exclamării se pune după ultimul determinant al substantivului în vocativ:

„Înalță-te tu, clopot ars de brume[!]
Un dangăt vast în care dorm eroi
Cu vulturi să zvâcnească peste lume
Să cânte-n flori ca un extatic roi”

*(*Ştefan Aug. Doinaş, *„Alfabet poetic”, p.36).*

Se poate pune semnul exclamării şi după vocative care reprezintă titlul unui apel, manifest, discurs sau scrisoare: *„Domnilor[!]… Onorabili cetățeni[!]…Fraților[!]… (plânsul îl înecă). Iertați-mă, fraților, dacă sunt mişcat.”* (Caragiale, O. VI 141, apud „*Îndreptarul”*, p.50).

Când, în cursul unei conversații, unul dintre interlocutori recurge la mimică pentru a-şi exprima surpriza, admirația, nedumerirea se foloseşte pentru redarea acestei atitudini semnul exclamării.

-Dar ce e mai frumos,e că n-am sfanț,monşer!…

-[!!]…(I.L.Caragiale, „*Opere alese”*, I, p. 28).

Când replica redată prin mimică (şi gesturi) are, în acelaşi timp, caracter exclamativ şi interogativ, se foloseşte şi semnul exclamării:

-Fireşte că nu este el de vină, zice dl. Anghelache. El este o victimă a neglijenței altora!

-[!?] (ibidem, p.44).

Creşterea gradată a intensității vocii este marcată prin sporirea numărului semnelor de exclamare:

-Ce, nene Anghelache? Ce, nene Anghelache?… Țal[!] Țal[!] Țal[!] (ibidem)

Când autorul îşi exprimă îndoiala sau ironia față de cele afirmate în propoziție, se pune, în paranteze, semnul exclamării. El ține, în asemenea cazuri, locul cuvântului latinesc **sic** *„chiar aşa”*. Se poate pune un singur semn de exclamare sau mai multe: *„Am scris lui Barbu în franțuzeşte[(!)] ca să-l*

felicit pentru discursul său." (Caragiale O. VII 114, apud „*Îndreptarul"*, p.52); *„După ce mulțimea ovaționează în acordurile muzicii, după ce se rostesc discursurile… clanul (Trahanache, Zoe, Tipătescu, Farfuridi, Brînzovenescu, Cetățeanul Turmentat[(!!!)], Cațavencu, Agamiță Dandanache) se retrage treptat în casa prefectului…"* („*Tribuna*", XXII, 1978, nr.9 (1106), p.9)

Uneori se pune atăt semnul exclamării, cât şi cel al întrebării: *„…unele lucruri nu-şi [!?] justifică scrierea"* („*Convorbiri literare",* 1978, nr.2(98), p.3)

.

De altfel şi după **sic** se pune semnul exclamării, din aceleaşi motive arătate mai sus: *„Deşi abordează în repetate rânduri problema raportului dintre textul slavon şi cel românesc al <<Legendei duminicii>>, Maria Zdrenghea nu face referințe nici aici şi nici în lucrarea <<Problèmes soulevès par premières[(**sic!**)] traductions roumaines du slavon au XVIe siecle…>> la studiul Margaretei Ştefănescu…"* (Mirela Teodorescu şi Ion Gheție, *„Studiul filologic la Manuscrisul de la Ieud",* p.16) .

Semnul exclamării se mai pune şi după anunțarea locurilor vizitate într-o excursie: *„Colți' Ortoaia[!]- Osoiu[!]- Gura Sunătorii[!]- Colții Acrii[!]- Balta Fagului[!]- Căldarea[!] – Dâmbu Colacului[!]- La Cruce[!]- Balta Cânelui[!]- Toancele[!]„*(A.Vlahuță, *„România pitorească*") .

Se mai pune semnul exclamării după adverbe de afirmație şi negație, când ele sunt echivalente ale unei propoziții exclamative: *„A, da[!]… Cred că ai dreptate… "* (Ion Lăcrănjan, *„Caloianu",* I, p.18);

-Mă scuzați că v-am deranjat somnul… Nene Anghelache n-a venit?

-Nu[!] (I.L.Caragiale, *„Opere alese",* I, p.49)

Punctele de suspensie

Punctele de suspensie[**…**] indică o pauză mare în cursul vorbirii. Ele pot fi puse după orice parte de propoziție şi oriunde în structura unei fraze, întrucât raţiunea folosirii lor acoperă realităţi obiective şi subiective atât de diverse încât fluxul vorbirii poate fi întrerupt în oricare moment al său spre deosebire de punct, punctele de suspensie nu marchează sfârşitul unei propoziţii sau al unei fraze, ci indică, în general, o întrerupere a şirului vorbirii.

Apariţia punctelor de suspensie duce şi la schimbări de intonaţie în acest sens, „*Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*" precizează următoarele: „*Comunicarea care e aşezată înaintea pauzelor redate în scris prin punctele de suspensie are întotdeauna o intonaţie caracteristică: când pauza este neintenţinată, intonaţia este descendentă, iar când pauza este intenţianată, intonaţia comunicării este ascendentă."* (p.76)

Funcţia principală a punctelor de suspensie este de a arăta o întrerupere a vorbirii. Întreruperea are loc:

- după o conjuncţie coordonatoare: *„Dar […], aici s-au fost îngrămădit astfel de necazuri."* (Ioan Slavici, *„Crucile roşii");*
- după o conjuncţie sau locuţiune conjuncţională subordonatoare: *„Dădu buzna în odaie. – Am veni să[…]"* (Ionel Teodoreanu, *„La Medeleni"*); *„… şi oi făcut bine că i-ai tăiat; pentru că[…] fiindcă… era să[…]"* (Costache Negruzzi, *„Alexandru Lăpuşneanu*");
- după o propoziţie independentă (singură sau într-un şir coordonator)**:** *„La sosirea ei Dunărea se tulbură, ajunsă ca de-un dor adânc[…]"* (A.Vlahuţă, *„România Pitorească"*); *„Sultănică ajunse în vârful muscelului[…]Privi lung în turla bisericii din sat[…] Şi pierii la vale înecată în fâneaţă."* (B.Şt. Delavrancea, *„Sultănică"*);

- după un şir de propoziţii*: „Cu un fior de nelinişte simţim golul crescând sub noi, tot mai departe şi mai înfundat auzim zăngănitul topoarelor[…]”* (A. Vlahuţă, *„România pitorească”);*
- după o propoziţie interogativă sau exclamativă: *„Ce însemnează ele?[…] Ce sunt acestea?!…”* (Ioan Slavici, *„Crucile Roşii”*); *„O, pământ binecuvântat!…”* (A.Vlahuţă, *„România Pitorescă”*);
- după cuvintele sau propoziţiile explicative: *„Ici, o casă, acolo o casă[…] tot una câte una[…]”* (A.Vlahuţă, *„România Pitorească”*); *„ – De ce nu m-aţi întrebat – […]Ştiu eu![…] Aşa-s părinţii, Olguţa; n-au încredere în copii.”* (Ionel Teodoreanu, *„La Medeleni”); „- La noi acasă nu-i bine? – Îi bine Olguţa[…] Dar pentru un băiat e mai bine să crească între băieţi[…] strunit cum trebuie.” (ibidem); „I-e drag şi lui[…] că toată ziua stă singur pe izlaz şi i-o fi urât…”* (Marin Preda, *„Moromeţii”*);
- după o frază: *„El se ridică în pat şi ascultă oamenii vorbind, dar nu putea înţelege ce vorbeau[…]”* (Ioan Slavici, „*Crucile Roşii*”);
- intre două fraze: *„Moş Mărian priveşte, îi ies lăcrămile din ochi, i se sloiesc pe gene[…] De mult s-a întunecat şi el mereu priveşte, ca şi când ar voi să-şi tălmăcească taina vieţii din jocul acestei flăcării.”* (Ioan Slavici, „*O viaţă pierdută*”);
- când intervine pe neaşteptate un interlocutor: *-Dar noi suntem numai nănusprezece şi asta-i o oaste întreagă, observă unul; cum să[…]/ - Taci, mucosule! Îl curmă bătrânul. (*C.Negruzzi*, „Sobieţki şi românii”); - N-ai avut grijă, Gânţă, de sacul boierului[…]/ - Am avut grijă, dom’le administrator. S-a-ntâmplat[…]/ - Să nu se fi întâmplat…”* (Zaharia Stancu, *„Desculţ”*);
- în povestire(pentru a marca pauzele lungi sau ritmul lent al vorbirii povestitorului): *„[…]Dar chiar în ziua aceea, silit de duşmani să-şi lase casa, pe o groaznică vreme de furtună, el apucă drumul pribegiei şi murii pe tărâmuri depărtate[…]Din toate averile noastre, ei ne lăsară numai această icoană, ce, în nelegiuita lor credinţă, n-avea nici un preţ[…]”* (Al.Odobescu,

„Doamna Chiajna”); *- Era odată[…]începu bătrânul; era odată, măi băieți[…] o zână. Ce vă spun eu e o poveste ca toate poveştile[…]Era o fată frumoasă.* (M. Sadoveanu, „*Opere”*, vol 111);

- în descrierile din operele literare: *„Cu o fustă scurtă, cu corsetul pus, cu mâinile goale până la umeri, cu ghelele descheiate, cu o talie rotundă şi mlădioasă, cu pieptul plin[…] femeie bine zidită[…] tânără încă[…] frumoasă[…] mai mult plăcută decât frumoasă.”* (B. Şt. Delavrancea, *„Iancu Moroi”*);
- in dialog

-însoțită de semnul întrebării: *„Rămasă singură pe câmpul de luptă, doamna Deleanu îşi muşcă buzele strângându-şi batista în mână. –[…]? O, privi Herr Direktor prin monoclul din nou pus.”* (Ionel Teodoreanu, *„La Medeleni”*);

-înaintea completării frazei vorbitorului de către interlocutor: *„-Bine că mai văd şi eu colb autentic pe o sticlă de vin. –[…]de Cotnar, rectifică domnul Deleanu cu un ton heraldic.” (ibidem);*

-după interjecții: *„- Hă, Hă![…] zâmbiră dimpreună, cu glas de soprană şi de bariton, Anica şi baba”* (Ionel Teodoreanu, *„La Medeleni”*); *„- Uăăăi[…]Pfiu[…]Urlă maşina în gol!”* (Marin Preda, *„Moromeții*”);

-pentru a indica întârzierea răspunsului unui interlocutor (înainte şi după intervenția unui vorbitor): *- Credeam că vei fi având[…] Credeam eu[…] aşa[…] vorbeam şi eu[…] Dar lasă că voi trimite pe Costan[…]El merge bucuros[…]”* (Ioan Slavici, *„O viață pierdută”*); *„Ce-i, Monica? –[…]Te rog ia-o! O rugă fetița, cu obrajii încinşi, scoțându-şi lănțucu[l…] ”* (Ionel Teodoreanu*, „La Medeleni”*);

-după propoziții imperative dintr-un şir: *- Măi[…] soldat[…]pune mantaua în cuier[…]Dă-o afară[…]Du-o acasă numaidecât şi adu-mi pe cea nouă[…]*(B.Şt. Delavrancea*, „Iancu Moroi”*); *„Fătul meu![…]fă inima viteză[…] nu te lăsa![…]”* (Al. Odobescu, *„Mihnea Vodă cel Rău”*);

- într-o vorbire incorectă: *„Râdea prea dezmăţat Monaru! Şi ochii-i prea nesiguri! –Parcă ale lor[…] şi toată lumea[…] şi parcă eu[…]n-am, n-aş avea[…]trecutul meu”* (Gib Mihăiescu, *„La Grandiflora”*);

- în citate (pentru a marca lipsa unor versuri, a unor propoziţii sau a unor fraze): *„A fost odată ca-n poveşti[…]”* (M.Eminescu, *„Luceafărul”*); *„Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti[…] parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie!”* (Ion Creangă, *„Amintiri din copilărie”*);

- după titlurile unor poezii (când sunt formate din primul vers sau din primele cuvinte ale acestuia) : *„De câte ori, iubito[…]”; „Pe lângă plopii fără soţ[…]”; „La steaua[…]”* (toate de M.Eminescu); *„Ce te uiţi cu ochii galeşi?[…]”; „În amurg[…]*”; *„Din prag[…]”; „Par basme[…]”; „Ce dor[…]”*; *„Slăvit e versul[…]”; „Nu căta[…]”; „Cum curge vremea[…]”* (toate de A. Vlahuţă);

- când este exprimată o surpriză: *- Â[…] Moromete! Striga el ridicându-se de după birou.* (M.Preda, *„Moromeţii”*);

- în locul unei date nesigure: *„În epistola din[…]1983 îmi vorbeşti de regretatul nostru amic, căpitanul Laurent.”* (Ion Ghica, *„Scrisori către V.Alecsandri”*);

- după mirarea sau surprinderea unui interlocutor, într-un dialog(sugerând atitudinea acestuia faţă de afirmaţia sau întrebarea interlocutorului; uneori, aici, punctele de suspensie sunt însoţite de semnul întrebării sau exclamării): *„De ce râzi, Profiro? Întreabă doamna Deleanu. […]Spune, Profiro.”* (Ionel Teodoreanu, *„La Medeleni”*); *- Ştiu eu![…] Fă şi tu aşa[…]- […] Monica, ce facem?” (ibidem)*; *„ Ce? Procesul s-a terminat[…]!?- Nu ştii? Sentinţa era de două luni definitivă[…] Mai rămăsese transcrierea[…] ”* (Gib Mihăiescu, *„La Grandiflora”*);

- în construcţiile eliptice (punctele de suspensie iau locul predicatului sau al verbului copulativ): *- Ei, flăcăule, de pe unde?[…]Ce*

vânturi?[…] (B.Şt.Delavrancea, *„Hagi Tudose”*); *„Când venea apoi iarna[…] vai şi amar!”* (Ioan Slavici, *„Popa Tanda”*);

- în indicații: *„- Mai la dreapta[…] La stânga[…] Mai sus[…] Hop![…] Mai jos[…]”* (Victor Ion Popa, *„Floare de oțel”*);

Întreruperea vorbirii poate fi:

a)momentană (pentru a mării efectul urmărit de vorbitor) : *„Tu râzi de unii[…] alții râd de tine[…] şi Manolache râde de noi toți![…]”* (Victor Ion Popa, „*Velerim şi Veler doamne”*);

b)definitivă (pentru ca interlocutorul să subînțeleagă gândirea locutorului din mimica şi gesturile acestuia, comunicarea devenind astfel mai expresivă): *- Dar văd că e linişte pe front[…] - Ei da – iarnă[…] Îs amorțiți ca urşii în bârlog[…] - Dar lasă, că au vreme să se dezmorțească[…]”* (idem, *„Floare de oțel”*); *„- Dai cartea asta, căpitane Cazmuță. Dacă este vreo pricină de împotrivire[…] - Nu poate fi o împotrivire, Măria ta.* (M. Sadoveanu, *„Nicoară Potcoavă”*).

Două puncte

Două puncte[**:**] marchează grafic o pauză mai mică decât cea redată prin punct, cu toate că acest semn de punctuație este înrudit cu punctul şi cu punctul şi virgula. El „*are rolul principal de a atrage atenția asupra a ceea ce urmează, fie un citat, o însuşire, o explicație (o propoziție cauzală), o concluzie, fie chiar un singur cuvânt care trebuie scos în relief.”* (Al.Graur, op. Cit., p.28). Ele anunță vorbirea directă, o enumerare, o explicație sau o concluzie, apărând după o propoziție, între două propoziții şi între două grupuri de propoziții, în interiorul frazei sau la sfârşitul ei.

Două puncte se pun deci înaintea unei vorbiri directe:

a)după un verb de declarație (exprimat sau subânțeles): *„Nicoară mi-a zis[:] Sevastița mi-a zis[:] Moise s-a dus la Țeavălungă acasă şi l-a întrebat[:] Costică, unde este mormântul lui Dunărițu? Nu cunosc nimic, a răspuns Țeavălugă.”* (D.R.Popescu, *„O bere pentru calul meu”*, p.29); „*Iscodit în fel şi*

chip, ademenit cu averi şi ranguri, ameninţat cu moartea, oşteanul nu-şi trădează însă ţara şi domnul[:] Vreau să mor pentru ţara mea, cu tot sufletul, decât s-o vând şi să trădez pe domnul meu." (I. Stăvăruş, *„Povestiri medievale despre Vlad Ţepeş- Draculea"*, p.53);

b)după un verb care anunţă reproducerea unor zgomote sau sunete: *„Şi pornind eu cu demâncare, numai ce şi aud pupăza cântând[:]-Pu-pu-pup! Pu-pu pup! Pu-pu-pup!"* (Ion Creangă, *„Amintiri din copilărie"*); *„Atunci Stan aleargă la poartă, zicând[:]Ţibă, Hormuz, na, Balan, nea! Zurzan, daţi-vă-n lături, cotarle! "* (Idem, *„Povestea lui Stan Păţitul");*

c)după un substantiv care anunţă vorbirea directă: *„În această pace adâncă,… pocni răcnetul deznădăjduit[:] Fugiţi! Fugiţi! Vin turcii…"* (Gala Galaction, *„La vulturi"*); *„Unii, luaţi mai repede, se întorceau râzând, la declaraţii ? exacte[:] – Păi, am cam vreoo… hai să zic aşaaa… să tot fie trei fălci…"* (Victor Ion Popa, *„Floare de oţel"*);

d)*înaintea citării unui text, a unui proverb, a unei zicale*: *„Odihneasc㠖se în pace gloriosul Ştefan, că n-au fost spuse-n deşert cuvintele mândre şi-nţelepte, pe care ni le-a lăsat cu limbă de moarte[:] Dacă duşmanul vostru ar cere legăminte ruşinoase de la voi, atunci mai bine să muriţi prin sabia lui decât să fiţi privitorii împlinirii şi ticăloşiei ţării voastre"* (A.Vlahuţă, *„România Pitorească"*); *„Vorba aceea[:] Decât codaş la oraş/ Mai bine-n satul tău fruntaş "* (Ion Creangă, „*Amintiri din copilărie*"); *„Şi-apoi nu ştii că este-o vorbă[:] Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă şi dacă-i popă, să citească…"* (*ibidem*).

e)înaintea unei enumerări (în naraţiuni şi descrieri): *„Şi de atunci, fiecare din cei şapte fraţi, înapoindu-se pe plaiurile Vrancei, s-au aşezat la poalele munţilor, întemeindu-şi fiecare sate, după numele lor[:] Bodeşti, Spineşti, Negrileşti, Bârseşti, Spulber, Păuleşti, Nistoreşti."* („*Povestea Vrancei*").

În *„Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*", p.67 se precizează că atunci „*când cuvintele sau propoziţiile care anunţă enumerarea se aşează la*

sfârşitul ei, se pun două puncte după enumerare": „*Un mintean negru cu gaitane de fir, cioareci la fel, cu pajeri pe genunchi, o mantie scurtă pe umeri, cizme-nalte în picioare, cu pinteni de argint; la coapsă un paloş scurt şi drept şi în mână o ţurcă de samur cu surguci[:] iată îmbrăcămintea sa"* (Alexandru Odobescu*,"Doamna Chiajna"*).

Exemplul, cum arată şi academicianul Al.Graur, op. Cit., p.29, apare şi la Gh. I. Chelaru şi Crizante Popescu, „*Semne de punctuaţiune şi semne ortografice în scrierea românească, Buc., 1933, p.21, atestând un procedeu de punctuaţie vechi sau foarte rar întrebuinţat. Oricum în limba literară actuală procedeul nu mai e recomandabil, mai indicată fiind în aceste cazuri virgula."*(conform şi acad.. Al. Graur, op. cit., p.29 : *„În cazul acesta eu aş recomanda mai curând virgula."*)

f)Două puncte se întrebuinţează frecvent în cazul unei explicaţii. Din punct de vedere logic şi gramatical, aceste explicaţii pot fi părţi de propoziţie secundare sau propoziţii subordonate. În aceste cazuri, două puncte se substituie virgulei, folosirea lor justificându-se prin caracterul explicativ mai puternic pe care-l posedă:

- părţi de propoziţii secundare, de obicei apoziţii: *„Civilizaţia noastră, chiar la treapta spiritului, s-a desfăşurat de-a lungul timpurilor precumpănitor întru ceva[:] întru natură"* (Constantin Noica, *„Sentimentul românesc al fiinţei"*, p.10);
- propoziţii subordonate:

-atributivă (de obicei apozitivă) cu elemente joncţionale: „*S-a emis, de exemplu, ideea[:] să-i luăm pe moţi şi să-i colonizăm în câmpiile fertile ale Banatului."* (Geo Bogza*, „Ţara de piatră"*, p.30)

sau fără elemente joncţionale: *„E un eseu încântător, un discurs de idei, care uzează însă de formule de introducere, mediane sau finale, ca acelea din basme[:] vede ideile ca pe nişte personaje în carne şi oase şi are ritmul epic al tuturor poveştilor.*" („*România literară*", XI, 1978, nr.30, p.9)

-completive directe: *„Orice aventură presupune o mare doză de eşec şi mi-au zis[:] să-mi descopăr şi să trăiesc cel mai mare eşec al meu”* (D.R.Popescu, *„O bere pentru calul meu”*, p.49);

-subiectiva (foarte rar): *„Evident[:] nu există nici o îndoială că libertatea, gustată încă în timpul copilăriei, i-a fost dragă lui Eminescu…”* (*„Luceafărul”*, XXI, 1978, nr. 38(856), p. 1);

-cauzale (rar): *„Un cal este un cal şi atât, i-a spus Don Iliuţă lui Nicoară, nu e suficient să-l vezi şi să vezi o lume idiotizată din curiozitate sau din credinţă sau din băşcălie în jurul lui[:] căci de rămâi doar la acest spectacol grozav sau grotesc nu rămâi decât în simplul adevăr că un cal este un cal şi atât”* (D.R.Popescu, *„O bere pentru calul meu”*, p.14);

g)Două puncte se pot pune şi între propoziţii principale. De regulă, este vorba de principale cauzale: folosirea acestui semn de punctuaţie în locul virgulei se justifică prin aceea că poate marca mai accentuat raportul de cauzalitate dintre cele două propoziţii:

„Potcoava să nu scurme în pământ[:]
tu nu-ţi poţi pierde vremea săpând groapă.”
(Ştefan Aug. Doinaş, *„Alfabet poetic*”, p.32)

Şi raportul adversativ e redat uneori prin două puncte:

„Când fiarele cutează să te-nfrunte,
Să nu le-ntrebi de unde vin, ce voi[:]
Loveşte-le cu-o lacrimă în frunte.” (ibidem).

Procedeul nu e însă recomandabil, mai ales atunci când e exprimată şi conjuncţia adversativă: *„Basmul meu e cam copilăros[:] dar pare-mi-se că nu e tocmai fără de folos.”* (Odobescu, III 175, apud *„Îndreptarul”*, p.68);

h)Se pot pune două puncte înaintea unei propoziţii care exprimă o concluzie sau o consecinţă: *„Călăreţul cobora coasta în săltăturile roibului. Poarta ţarinii era deschisă[:] intră pe ea.”* (Sadoveanu, O.I 369, apud *„Îndreptarul”*, p.67);

i)Se pot pune două puncte şi după cuvintele ca: (**de) exemplu**, **astfel**, **anume**, **iată**: *„Cele două determinaţii… lămuresc un fapt semnificativ… **Anume[:]** toate marile sisteme conţin în formă elaborată, sau numai implicit, şi o estetică, şi în primul rând şi o morală.*" *(„Ce este filosofia?",* p.19);

sau:

*„**Iată**-l[:] preocupat şi grav, depănându-şi paşii mărunţi spre redacţie."* (Vlahuţă, O.A. 199, apud „*Îndreptarul"*, p.67)

Alteori două puncte marchează lipsa acestor cuvinte care indică, de obicei, raportul apozitiv:

-la nivel de propoziţie: „*Era şi tânără, se înjghebase rău ca şi istoria acestui popor, pe care îl iubise şi îl iubea el, cu o dragoste neştiută şi amară, cum ar fi trebuit să fie întreaga sa opera [:] amară şi tragică…*" (Ion Lăncrăjan, „*Caloianul*", I,p.6)

-la nivel de frază: „*Pentru motive de comoditate pedagogică, învăţarea scrierii şi a citirii se face în ordine inversă decât cea în care a evoluat conştiinţa vorbitorului[:] se începe cu sunetul şi litera, după care se trece la cuvinte, apoi la propoziţie şi frază."* (Al. Graur, „*Mic tratat de ortografie*", p.9)

Se pun două puncte în construcţiile în care verbul nu e exprimat. În asemenea situaţii se folosesc mai frecvent virgula sau linia de pauză:

„Starea pe loc e o boală…
Ascunde-ţi orice rană! Nu-i timp de şovâială…
Ciocan să-ţi fie vrerea; răbdarea[:] nicovală!…"
(*„Tribuna"*, XXII, 1978, nr.29, p.7).

„Semnul două puncte se mai poate întrebuinţa… în scopul tehnic de a despărţi în două grupuri opuse elementele unei descrieri sau explicaţii, de exemplu într-un glosar sau într-un act de legitimaţie: iobag[:] şerb…; părul[:] negru…

În acest caz însă se mai poate pune şi virgulă sau linioară şi eventual distincţia se poate face numai prin variaţia caracterelor." (Al.Graur, op.cit., p.29*)* *„Cuvintele enumerate aici mai jos fac parte din cel mai vechi fond al*

limbii române… alb. A[:]rom. A; i bardhë[:] barză; avul[:]abur…" (Al. Rosetti, *„Istoria limbii române*", p.262)

Linia de pauză

Linia de pauză [**-**] este un segment grafic tot atât de lung ca şi linia de dialog: ea marchează o pauză între diferite părți ale propoziției, între propozițiile din frază sau între fraze. Astfel:

a)pentru delimitarea cuvintelor şi construcțiilor intercalate, cum sunt opozițiile explicative (care, de obicei, sunt delimitate prin virgule): *„Pe ramurile unui copac nevăzut[-] copacul nopții[-] atârnă, fructe coapte, stelele."* (Zaharia Stancu, *„Desculț*"); *„Moşneagul nostru[-] Ilie Aldea a lui Ion[-] era om vechi."* (Mihail Sadoveanu, „*Opere"*)

b)pentru delimitarea propozițiilor sau a frazelor incidente: *„Într-o zi[-] venisem cam devreme pentru masă[-] îmi întinse mâna."* (B.Şt.Delavrancea, *„Linişte*");

c)pentru izolarea propozițiilor principale: *„Noi eram trei[-] el singur. Plesnesc din palme[-] răsună cântecul; Drumul e lung şi țărâna nu e țărână[-] e spuză; Fumau, băteau, storceau, jupuiau[-] plecau."* (Zaharia Stancu, *„Desculț*");

d)pentru izolarea propozițiilor subordonate:

SB.: „*Cine moare mititel[-] are noroc."* (Zaharia Stancu, *„Desculț"*)

C.S: *„O poartă Dudu pe Didina la coşarul vitelor, la cotețul păsărilor[-] să alunge bolile." (ibidem);*

C.CDȚ: „*Or să plătească o vară, la toamnă, când or să vândă bucatele[-] dacă s-or face bucatele." (ibidem);*

e)pentru izolarea părților de propoziție:

subiect: *„În casa din fund şi ea maruntă, asemenea caselor din ulița cojocarilor, [-] veselie.”* (Zaharia Stancu, *„Desculț”*);

atribut: „*Uie către nevastă-sa[-] Floarea”* (*ibidem*);

apoziție: *„…fetița[-] Dina[-] seamănă cu prietenul fratelui meu Ion.” (ibidem); „Se copsese grâul pe câmpuri[-] grâul altora.” (ibidem);*

complement(circumstanțial de mod): *„La naşteri se mulțumeşte cu un clondir de rachiu tare, cu un colac[-] ca şi Dioaica…” (ibidem); „Sprâncenele soră-mi sunt lungi[-] ca ale mamei” (ibidem);*

f)pentru marcarea elipsei predicatului verbal sau a verbului copulativ din predicatul nominal: *„Lângă uşă, pe scaun, cocârjată de spate, cu picioarele crăpate şi merge[-] maică-sa (sta) …”* (Zaharia Stancu, *„Desculț”*); *„Capul, greu, atârnă. Sudoarea[-] şiroaie. (curge)”* (*ibidem*); *„Şi urechile[-] ferfeniță pe margini.”* (*ibidem*); *„A pus tata mâna pe resteu. Resteul [-] de fier.(era)”* (*ibidem*);

g)pentru izolarea subiectului(simplu sau multiplu) de interjecția **„iată”** (cu funcția de copulă, cu numele predicativ şi alte determinări): „*Haine ponosite, ghete scâlciate, căciula roasă pe margini[-]* ***iată*** *tot ce are domnul Inocențiu Cocuz.”* (Zaharia Stancu, *„Desculț”*).

Virgula

Virgula[**,**] marchează grafic o pauză scurtă făcută în cursul vorbirii, redând grafic ritmul vorbirii şi intonația în propoziție sau frază. Ea grupează la un loc cuvintele sau grupurile de cuvinte care formează unități de înțeles, părțile de propoziție, despărțindu-le de restul propoziției şi atrăgând atenția asupra lor, sau delimitează grafic anumite propoziții în cadrul frazei.

Folosirea în propoziție a virgulei:

a)între părțile de propoziție de acelaşi fel (nelegate prin conjuncțiile şi, sau):

-subiecte: „*Tiță Uie[,] Ududui[,] Picică[,] moş David Floroiu[,] O vedenie îndeamnă rumânii.”* (Zaharia Stancu, „*Desculț”*);

-nume predicative (de acelaşi fel): *„Şi ochii ei îi păreau mari[,] adânci[,] învăpăiați.”* (B.Şt.Delavrancea, *Sentino*);

-atribute(de acelaşi fel): *„În versul lui urlă crivățul iernelor grozave care înghețau marea, pe lira lui suspină dorul de soție[,] de prieteni[,] de patria lui pururi frumoasă şi surâzătoare.”* (A. Vlahuță, „*România pitorească”*);

-complemente (de acelaşi fel): „*Mi-a mângâiat capul[,] gâtul[,] obrajii, cu mâini reci.”* (Zaharia Stancu*, „Desculț”*); *„I-au sunat clopotul scurt[,] zvâcnit[,] repezit[,] o ceartă, aşa cum vorbea de pe gard.” (ibidem);*

-elemente predicative suplimentare (de acelaşi fel): *„Îl văd muncind…[,] luptând[,] căzând şi ridicându-se iar…”* (A. Vlahuță, „*România pitorească”*);

b)între părțile de propoziție de acelaşi fel (precedate de adverbul de mod de subliniere ***şi***): *„În adâncu-i se pătrunde/* ***Şi*** *de lună[,]* ***şi*** *de soare[,]/* ***Şi*** *de paseri călătoare[,]/* ***Şi*** *de lună [,]* ***şi*** *de stele[,]/* ***Şi*** *de zbor de rândunele[,]/* ***Şi*** *de chipul dragei mele.”* (Mihai Eminescu, „*La mijloc de codru des”*) (aici între complemente de agent);

c)în locul unui verb (predicativ sau copulativ) omis prin elipsă: *„Printre bărbați[,] printre muieri[,] noi, copiii.”* (Zaharia Stancu, „*Desculț”*); *„nenea Mihalache s-a întors cu carul acasă încărcat cu porumb până la loitre… Ceilalți[,] cu cinci-şase baniț pe fund.” (ibidem); „Ferestrele şcolii sunt fumurii. Pereții[,] coşcoviți, gălbui.” (ibidem);*

d)între apoziția explicativă şi substantivul explicat sau înainte şi după apoziție: *„…acei trei fruntaşi ofițeri sunt hatmanii Iablonovski şi Potoțki, şi cel din mijlocul lor însuşi Ion Sobieski[,] regele Poloniei.”* (Costache Negruzzi, „*Sobieski şi românii”*); *„Încă Victoriț[,] nevasta căpitanului[,] luase un condei să însemne cu vorbe toate felurile de sunete pe care le scotea.”* (Ioan Al. Brătescu-Voineşti, „*Privighetoarea”*);

e)după participii pasive (singure sau urmate de complemente de agent) cu funcție de atribute circumstanțiale: *„Speriată[,] (Sultănica) privea în toate părțile.”* (B.Şt. Delavrancea, *„Sultănica”*); *„Obosită de gânduri[,] se întorcea spre casă cu căutătura-n jos.” (ibidem);*

f)după construcțiile gerunziale şi participiale nominale, fără sau cu determinări, aşezate la începutul propoziției: *„Fiind neatent[,] n-a reținut esențialul”; „Ajuns medic[,] s-a dedicat binelui public”;*

g)după sau înainte şi după unele complemente circumstanțiale (urmate sau nu de determinări): *„Odată[,] într-o zi de sărbătoare[,] Niță se plimba singur prin curte cu o carte în mână.”* (I.L.Caragiale, *„Păcat”*); *„Împărăteasa[,] de acolo până acolo[,] bombănea.”* (B.Şt.Delavrancea, *„Stăpânea odată”*); *„Lângă cal[,] tolănit în iarbă, picotă de somn pândarul.”* (Zaharia Stancu, *„Desculț”*);

h)după elementele predicative suplimentare aşezate înaintea subiectului şi a predicatului: *„Cu fața umflată[,] cu buzele mânjite de sânge[,] cu mâinile zgâriate[,] mă întorc în băutură.”* (Zaharia Stancu, *„Desculț”*);

i)înainte şi după cuvintele sau propozițiile incidente: *„…şi-i ca o uşurare întârzierea zilelor crunte. Căci[,] în adevăr[,] crunte se arată să fie, în strălucirea poruncilor de sus.”* (Victor Ion Popa, *„Floare de oțel”*); *„Căci într-o zi[,] ştiu bine[,] sufletul tău de azi va fi în inima ta, asemenea întocmai cu înspăimântarea icoană în care te-am zugrăvit.” (ibidem);*

j)după adverbele de afirmație şi de negație, care au valoare de propoziție neanalizabilă coordonată cu o propoziție analizabilă: *„Da[,] a învățat ingineria! Răspunse furios Irinel.”* (B.Şt.Delavrancea, *„Irinel”*); *- Ce-ai făcut cu ele? Le-ai fript?/ – Nu[,] le-am îngropat.”* (Zaharia Stancu, *„Desculț”*);

k)după, înainte şi după sau numai înaintea substantivelor în cazul vocativ: *„Tată [,] tu ai trecut Dunărea?”* (Zaharia Stancu, *„Desculț”*); *„ Încotro te zdruncini[,] uncheşule?”* (Victor Ion Popa, *„Velerin şi Veler Doamne”); „Ține-te zdravăn[,] stăpâne[,] că iar am să zbor.”* (Ion Creangă, *„Povestea lui Arap-Alb”*);

l)după interjecţii (inclusiv când acestea sunt urmate de un substantiv în vocativ): *– Nu mi-ai pus apă de băut./ – Ei[,] nu ţ-am pus! Ţ-am pus."* (Ionel Teodoreanu, „*La Medeleni"*); *„Aşa-i surâdeai şi înainte? / O[,] înainte de tot…, la început."* (Gib Mihăiescu, *La „Grandiflora"*); *„ Mă[,] spune drept… dacă-l ştii pe acesta, să-ţi apui altul."* (I.L.Caragiale, „*Calul dracului"*); *„Iacă[,] mi-e…"* (B.Şt.Delavrancea, „*Stăpânea odată"*); *„ Uite[,] îndată, cât ai bate din palme."* (Mihail Sadoveanu, „*Domnu Trandafir*); *„Hai[,] Ilinco, nu te mai uita, aşterne o pătură pe prispă."* (Marin Preda, „*Moromeţii"*);

Când interjecţia de adresare se află după verb, ea se pune între virgule: *„ Taci[,] mă[,] din gură! Zise şi Nilă…"* (Marin Preda, „*Moromeţii"*); *„ Pui[,] fa[,] mâncarea aia odată?! Zise Moromete liniştit." (ibidem).*

m)numai înainte sau înainte şi după conjuncţia coordonatoare conclusivă ***aşadar*** şi locuţiunea conjuncţională cu aceeaşi valoare ***prin urmare***: *„Era într-adevăr spaţioasă[,]* ***aşadar*** *(prin urmare) potrivită pentru noi." ; „Peste trei zile[,]* ***aşadar****[,] poposiră în lunca Argeşului." ; „Să recapitulăm[,]* ***prin urmare****[,] toate evenimentele."*

Excepţii:

Nu se pune virgulă:

-după interjecţiile de adresare urmate de un substantiv în vocativ (cu care acesta formează o unitate de rostire): *„ – De ce, măi domnişoară?"* (Ionel Teodoreanu, „*Prăvale Baba"*); *„Ei Cătălin, acu-i acu/ Ca să-ţi încerci norocul."* (Mihai Eminescu, „*Luceafărul"*); *„Măi Dudulică, n-am nimic cu Chira."* (Zaharia Stancu, „*Desculţ"*); *„ Măi băietu tatii, mă!…Mă derbedeule…Mă ticălosule…"* (Victor Ion Popa, „*Velerin şi Veler Doamne"*);

-după interjecţiile ***hai***, ***iată***, ***na***, ***păi***, ***poftim*** şi ***uite*** (când nu sunt urmate de substantive în vocativ): *„**Hai** înainte, căluţule."* (Dumitru Stănescu, „*Sora soarelui"*); *„**Iată** cincizeci de agale,/ **Iată** cincizeci de pşale."* (*Antologie I*); „***Na*** *ici! Bea tu întâi…"* (I.L.Caragiale, „*Teatru"*); *„**Păi** învaţă! Răspunse femeia moale."* (Marin Preda, „*Moromeţii"*); *„**Poftim** cartea împrumutată!"*;

*„**Uite** cocostârcii…zise el deodată.”* (Mihail Sadoveanu, „*Un om necăjit”*). *După interjecţia **ia**, urmată de verb, nu se pune virgulă*: „**Ia** mai lasă, zise Ilinca…” (Marin Preda, „*Moromeţii”*); „**Ia** să-mi dai tu mie samă,/ **Ia** să-mi dai pe murgul vamă.” („*Toma Alimoş”*);

-între părţile de propoziţie de acelaşi fel, când acestea sunt legate prin conjuncţiile ***şi, sau*:**

- subiecte: *„Soarele **şi** un vântuleţ zbiceau văile*.” (B.Şt.Delavrancea, „*Sultănica”*); *„Floarea acestei plante albă **sau** roşie*”;
- nume prdicative: *„Trupul îi era moale **şi** cald încă.”* (B.Şt.Delavrancea, „*Răzmiriţa”*); *„Floarea acestei plante albă **sau** roşie”;*
- atribute: *„Aburii, groşi **şi** dulcegi, se încolăceau din tavă până la grinzi.”* (B.Şt.Delavrancea, „*Răzmiriţa”*); *„Se anunţase sosirea directorului **sau** a contabilului”;*
- complemente: *„Iar unii din copii… au dat peste Miu **şi** Cobila lungiţi unul lângă altul.”* (B.Şt.Delavrancea, „*Răzmiriţa”*); *„…şi vioara s-auzea limpede **şi** puternic.”* (ibidem, „*Milogul”); „Tratatul ce el încheie cu Baiazid la 1393 asigurează românilor… dreptul d-a face război **sau** pace.”* (Nicolae Bălcescu, „*Românii supt Mihai-Voievod Viteazul”. Introducere*).
- elemente predicative suplimentare: *„…A alergat veselă **şi** mângâietoare înaintea bărbatului său”* (B.Şt.Delavrancea, „*Linişte”*); *„Se urcase la volan treaz **sau** băut?”*

-între subiect şi predicat(indiferent de poziţia lor în propoziţie sau de determinările acestora): *„Olguţa **intră** în casă, cu capul sus, strănutând.”* (Ionel Teodooreanu, „*La Medeleni”); „Numai Dunărea, neostenită, curge mereu şuşotind.”* (Zaharia Stancu, „*Desculţ”); „În aceste clipe însă se înghesui pe neaşteptate un glas neprietenos şi străin.”* (Marin Preda, „*Moromeţii”*) etc.;

-între verbele, expresiile verbale impersonale, locuţiunile adverbiale sau adverbele predicative şi subordonatele lor subiective: *„Bine ar fi¹/ dacă ai face dumneata altceva…²/”* (Zaharia Stancu, „*Desculţ”); „ Darie, ţie-ţi place¹/să*

înveţi? ²/ ” (ibidem); „Îmi venea¹/să râd cu hohot.²/” (Gib Mihăiescu, *La „Grandiflora”*); *„Bineînţeles¹/că e adevărat.²/”; „De bună seamă¹/că nu-l putem opri. ²/”* etc.;

-între predicat şi complemente directe, indirecte şi circumstanţiale(când acestea sunt aşezate după predicat): *„Fata **a îndeplinit** porunca.”* (I.L.Caragiale, „*Abu-Hasan”*); *„Locuitorii **râdeau** de dânsul”* (Petre Ispirescu, „*Ileana Sânziana”*); *„El **intră** în cabinetul doctorului.”* (Marin Preda, „*Moromeţii”*)etc.;

-înainte şi după conjuncţiile coordonatoare ***însă***, ***deci*** şi adverbul ***totuşi*** (aşezate în interiorul unei propoziţii): *„Deodată **însă** el îşi dădu seama că, dacă mama lui se duce, nu mai e nimic de făcut cu coroana.”* (Marin Preda, *„Moromeţii”*); *„S-au sculat **deci** împăratul şi împărăteasa şi s-au dus la unchiaş acasă.”* (Petre Ispirecu, „*Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte”*);

Folosirea virgulei în frază. Coordonarea

a)Se despart prin virgulă propoziţiile coordonate juxtapuse determinate sau nu de alte propoziţii:

-propoziţii principale: *„Dacă vrei, doctore, să ai zile bune aici, fă ce poţi cu dispensarul dumitale mâncat de mucegai[,] fă ordine după puterile dumitale[,] vezi-ţi de bolnavi şi nu vorbii prea multe.”* (Fr.Păcurariu, „*Ultima călătorie a lui Ulise”*);

-propoziţii subiective: *„Ceea ce se impune[,] ceea ce-şi cucereşte treptat dreptul la o evidenţă inatacabilă este o violentă resurecţie a faptului că totul este posibil, recuperabil… ”* („*Luceafărul”,*XXI, 1978, nr.34);

-propoziţii completive indirecte: *„El ar fi un anonim, un arhivar. Cu atât mai mult cu cât nimeni nu-l obligă să umble[,] să întrebe[,] să scrie.”* (George Bălăiţă, „*Ucenicul neascultător”*);

-propoziţii circumstanţiale de loc: *„Acolo unde stau Carpaţii cu de stânci înalte coaste[,]/ Unde platanii pe dealuri se înşir ca mândră oaste,/*

Munții țeapănă a lor frunte o suiau-n-albastre bolți." (Mihai Eminescu, „*Poezii"*);

-propoziții circumstanțiale de timp: *„Când se ascunde sau se reprimă[,] când conştiința sugrumă pulsul interior al ființei, Macedonski se simte poet."* (Nicolae Manolescu, „*Metamorfozele poeziei"*);

-propoziții circumstanțiale de cauză: *„Pentru ca ei să nu găsească noi ascunzători[,] să se teamă în permanență, în fiecare zi sunt luați zece oameni la întîmplare şi trecuți într-o cameră alăturată, unde sînt percheziționați pînă la piele."* (Geo Bogza, „*Țara de piatră"*);

-propoziții circumstanțiale de scop: *„Se gândise să se ducă la şeful gării, să-l reclame pe insolent[,] să se plângă[,] să nu lase lucrurile aşa."* (Ion Lăncrănjan, „*Caloianul"*);

-propoziții circumstanțiale de mod: *„Toamna, mai ales aşa cum era ea de la un timp, limpede şi caldă, îi plăcea dar nu prea mult, fiindcă îl melancoliza, îl făcea prea bun cum nu era[,] cum nu voia el să mai fie" (ibidem);*

b)Se despart prin virgulă propozițiile coordonate prin conjuncțiile copulative:

-***nici***: *„Nu caut vorbe pe ales[,]/* ***Nici*** *ştiu cum aş începe"* (M.Eminescu);

-***nu numai…ci şi*** (conjuncție corelativă): *„Nu ştiu în ce măsură s-a realizat intenția mea de a arăta că cele două discipline****… nu numai*** *trebuie[,]* ***ci şi*** *pot să colaboreze în vederea lărgirii şi adâncirii analizei textuale…"* („*România literară",* XI, 1978, nr.39)

-***nu numai…dar şi*** (conjuncție corelativă): *„Pictorul se bucura de sosirea lui Baciu şi a lui Marcu* ***nu numai*** *pentru că-l scăpau de situația devenită penibilă de a sta singur cu Nițulescu[,]* ***dar şi*** *pentru că ştia că are de-a face cu doi cunoscători cu gust sigur."* (Fr. Păcurariu, „*Ultima călătorie a lui Ulise"*);

c)Se despart prin virgulă propozițiile coordonate prin conjuncții adversative:

-***ci***: „*Prin experiență şi maturizare, în diverse domenii, oamenii ajung să accepte că lucrurile nu sunt întotdeauna <<albe>> sau <<negre>>[,]* ***ci*** *că mai pot fi şi gri… ”* (Valeria Guțu-Romalo, „*Corectitudine şi greşeală”*).

-***dar***: *„Picurul de rouă împrospătează agreabil o floare[,]* ***dar*** *nu o fecundează*.” (Lucian Blaga, „*Elanul insulei”*);

-***iar***: *„Observarea utilizării limbii actuale scoate în evidență anumite preferințe care configurează specificul ei[,]* ***iar*** *situarea în sistem a faptelor sugerează anumite direcții de dezvoltare”* (Valeria Guțu-Romalo, „*Corectitudine şi greşeală”*);

Uneori ***iar*** are valoare copulativă(=***şi***): *„Într-adevăr, uneori imaginea are putere de argument[,]* ***iar*** *întâmplătorul cochetează cu evidența.”* (Lucian Blaga, „*Elanul insulei”*);

Coordonatele copulative de felul celei de mai sus au o nuanță adversativă.

-***însă***: *„Oamenii sunt atât de nerăbdători să ia parte la evenimentele care se anunță, încât nu-şi mai găsesc pacea; ar ieşi pe coridor[,]* ***însă*** *cum să te clinteşti din loc, într-un tren în care n-ai mai fi avut unde să arunci un singur ac?”* (Mihai Stoian, „*Procesul unui proces”,* p.9).

De multe ori ***însă*** e plasat în interiorul propoziției, situație în care nu se desparte prin virgule:

„Dintre *faptele discutate unele nu au fost semnalate până acum, altele [ ]* ***însă*** *[ ] reprezintă ilustrări ale unor fenomene despre care s-a mai scris…”* (Valeria Guțu-Romalo, „*Corectitudine şi greşeală”*).

Uneori are valoarea lui ***dar, iar, însă*** şi conjuncția copulativă ***şi***, caz în care se respectă punctuația cerută de respectivele jonctive:

-***dar, însă*** (se marchează virgula): „*Citindu-l azi din nou pe Valeriu Bucuroiu, am avut impresia că mi-a răsărit un deal în fereastră[,]* ***şi*** *era luna”* (*„Luceafărul”,* XXI, 1978, nr 38);

-***iar***(se marchează virgula*): „Orice mare poet e şi un arhitect al limbii naţionale şi al vieţii spirituale a poporului său[,] **şi** Aron Cotruş este un astfel de poet."* (*„Tribuna"*, XXII, 1978, nr.29);

d)Se despart prin virgulă propoziţiile coordonate prin conjuncţii disjunctive, când conjuncţia apare şi la prima propoziţie din seria celor coordonate:

-***ba***: *„**Ba** îl auzi lăudându-se cu neruşinare[,] **ba** plin de umilinţă şi supus, ascuns ca un schimnic în chilia lui se declară doar un biet slujitor…"* (George Bălăiţă, „*Ucenicul neascultător"*);

-***fie***: *„Anume e vorba de despărţirea accidentală a unui cuvânt în două sau mai multe părţi, **fie** pentru că vrem să arătăm silabele din care e format…[,]**fie** pentru că, ajunşi la sfârşitul unui rând, n-am izbutit să terminăm un cuvânt…"* (Al.Graur, „*Mic tratat de ortografie",* p.55-56);

-***ori***: *„**Ori** frica de a-i tulbura m-a reţinut să le spun că dobitocul se apără meditativ de muşte[,] **ori** sugestia mulţimii mi-a înfricoşat orice pornire[,] **ori** poate asistăm, mi-a zis cu neîncredere, la ceva ce mă depăşea şi era deasupra mea…"* (D.R. Popescu, *„O bere pentru calul meu"*,p.10);

-***sau***: *„**Sau** că strada aceea nu mai este[,] **sau** că amintirea mea a strămutat-o într-o lume ireală."* (Galaction, O.I 503, apud GA, II, 493).

Se despart prin virgulă propoziţiile coordonative prin conjuncţii conclusive: *„Sorbise cafeaua[,] **deci** se trezise de-a binelea."* (Marin Sorescu, *„Trei dinţi din faţă").*

Excepţii:

Nu se pune virgulă între propoziţii coordonate prin conjuncţia ***şi***(copulativă) ori ***sau***(disjunctivă): „*V-am văzut[ ] **şi** v-am însemnat"* (Zaharia Stancu, „*Desculţ"*); „Vii cu noi[ ] **sau** rămâi acasă."

Totuşi, atunci când apar grupuri de mai multe propoziţii coordonate care încep toate cu ***şi*** copulativ (cum se înâmplă în stilul narativ) se foloseşte virgula înaintea lui ***şi***:

Şi *de drag te-aş semăna[,]*

Şi *cu drag te-aş secera[,]*

Şi *te-aş face stog în prag[,]*

Şi *te-aş îmblăti cu drag[,]*

Şi *te-aş cerne prin sprâncene[,]*

Şi *te-aş frământa-n inele[,]*

Şi *te-aş da inimei mele.*

(Jarnik – Bârseanu, D. 8, apud „*Îndreptarul”*, p.58).

Folosirea virgulei în frază. Subordonarea.

a)Se despart prin virgulă de regentă subordonatele juxtapuse acesteia:

-condiționale*:* *„Realitatea-i cuvânt de onoare: ai bilet[,] ai onoare, n-ai[,] plăteşti amenda!…”* (Ion Lăcrăjan, „*Caloianul”,* I, p.44);

-concesive:

„Şi secolii-nchid-ori deschidă cum vreu

Eterna ursitelor carte[,]

Din suflet eu fi-ți-voi, tu, neamule-al meu

De-a pururi nerupta sa parte!”

(G.Coşbuc, „*Versuri”*, p.640).

b)Subordonata completivă directă se desparte prin virgulă de regenta ei, când e aşezată înaintea acesteia: *„Ce ştiu[,] nu vreau să țin secret.”* (Coşbuc, B.I. 61).

În anumite situații, în special în cazul reluărilor prin pronume personal, completiva directă aşezată înaintea regentei nu se desparte prin virgulă*:* *„Pe câți i-au găsit[ ] i-au mânat spre curtea primăriei.”* (Stancu, D.112, apud GA, II,p.185).

Uneori reluarea se face cu ajutorul formei neaccentuate, de feminin, a pronumelui personal de persoana a III-a singular, pronumele având o valoare neutră*:* *„Că nu înveți[ ] mi-au mai spus-o şi alții.”* (Apud GA, II, p.286).

c)Subordonata completivă indirectă se desparte prin virgulă de regenta ei, când e aşezată înaintea acesteia: *„Cui e obişnuit cu mersul trenurilor[,] o oprire în afară de cele prevăzute în itinerar îi dă de gândit."* (Caragiale, O.I 294, apud GA, II, p.494).

În anumite situații, îndeosebi la reluarea prin pronume personal, completiva indirectă aşezată înaintea regentei nu se desparte prin virgulă*: „Cui vine la mine[ ] îi dau o carte."* (Apud GA, II, p.290).

d)Subordonata temporală aşezată imediat după o regentă care cuprinde un element circumstanțial sau după altă propoziție circumstanțială se desparte prin virgulă de partea enunțului care o precedă: *„De când se mutase ea din casă, bătrânului nu-i mai venea somnul decât târziu[,] când se revărsau zorile…"* (Marin Preda, „*Marele Singuratic"*, p.350).

Pe de altă parte, există şi tendința de a nu pune virgula între complementul de timp şi subordonata temporală imediat următoare: *„Tinerii nu se simt tulburați de gravitatea marilor acte ale existenței, şi primul lucru pe care îl făcu el a doua zi[ ] când intră în secție şi se opri în fața dulapurilor să-şi îmbrace salopeta fu să se laude că a dat gata una bogată…"* (Marin Preda, „*Risipitorii",*p.5).

Dacă între regentă şi temporală este intercalată o subordonată necircumstanțială, virgula, de regulă, nu se mai pune: *„Doamna Drăgănescu-Hallipa nu punea semnătura ei pe invitațiile amabile ce le făceau artiştilor de profesie[ ] decât după ce totu fusese convenit în amănunt…"* (Hortensia Papadat-Bengescu, „*Concert din muzică de Bach").*

e)Subordonata concesivă se desparte întotdeauna prin virgulă, indiferent de poziția ei de regentă: „*Chiar dacă nu pătrundem sensul unui text[,] putem decala în el frecvența cutării sau cutării vocabule, locul preferențial pe care a vrut autorul să i-l confere, lungimea frazei sau forma versului etc."* (*„România literară",* XI, 1978, nr.42, p.21)

sau: *„Deşi mai redus[,] elementul acesta emoţional este prezent şi în gândirea teoretică activă în cercetarea ştiinţifică…”* („*Ce este filosofia?”,* p.16)

-concesivă postpusă: *„Răspunse surâzând cucernic la toate întrebările, simţindu-se curat ca floarea spinului şi nevrând să pară că e cuprins de vreo pornire duşmănoasă faţă de nimeni[,] deşi în sufletul lui fierbea împotriva lui Ion…”* (Liviu Rebreanu, „*Opere alese”*, II, p.220).

Cu toate acestea, apar şi cazuri când concesiva nu se desparte prin virgulă de regenta ei: „*Să te fi străduit[ ] să iasă aşa de nerod şi tot n-ai fi reuşit.”* (Marin Preda, „*Marele singuratic”,* p.41).

f)Subordonata opoziţională se desparte prin virgulă de regentă: „*Află că fiul se îndeletniceşte cu mofturi[,] în loc să înveţe carte.”* (Caragiale, O.V, 323, apud GA, II, p.497).

g)Se desparte prin virgulă de regentă şi subordonata cumulativă: „*Pe lângă că era curat[,] apoi obişnuia să se îmbrace foarte elegant.”* (Caragiale, O.I 307, apud GA, II, p.497).

h)Propoziţiile intercalate, izolate, se pun între virgule: *„Atâta doar o nedumerise mai târziu: cum putuse ea visa precizarea Genicăi şi cum această precizare se împlinise de fapt, deşi ea niciodată atunci[,] când era fată[,] nu se gândise la acest Pătru cel scurt.”* (Dinu Săraru, „*Nişte ţărani”*, p.93)

sau: *„Cui voi declarat eu înainte de război că[,] dacă Luchian nu se întoarce din război[,] mă căsătoresc cu el?”* (Laurenţiu Fulga, „*Fascinaţia”*, p.24).

Într-un anumit fel, pot fi asimilate intercalărilor şi circumstanţialele care ocupă un alt loc decât cel din topica obişnuită(în care acest tip de propoziţii stau la sfârşitul frazei, după propoziţiile necircumstanţiale): *„Pentru această zi bună de prăsilă, cu forme cărnoase şi pieptul înaintat, trebuia[,] după cum îmi poruncise primul-secretar Olmazu[,] să salvez un arbore cu înfăţişare şi lemnul de misionar…”* („*România literară*”*,* XIII, 1980, nr.7, p.14).

Se despart, de asemenea, prin virgule propozițiile incidente de orice fel: *„Închide ochii[,] zise George[,] vreau să mă joc niţel cu fulgerele pe care le am în palmă şi o să te frig.”* (Fănuş Neagu, „*Vară buimacă”*, p.12).

Se pune deci virgulă nu numai la începutul intercalărilor sau al incidențelor, ci şi la sfârşitul lor.

Excepții:

Subordonata subiectivă nu se desparte prin virgulă de regentă, indiferent dacă e antepusă sau postpusă*:* *„Ci, fără lacrimi, ca un om de rând,*

Voi aştepta sub umedele tâmple
Ceea ce-i vânt[ ] să se preschimbe-n vânt
Şi ceea ce mi-e scris[ ] să mi se-ntâmple.”

(Radu Stancu, *„Poezii”*, p.68).

-subiectivă postpusă*:* *„Ar trebui[ ] ca eu să mă simt față de mine însumi la fel de în siguranță ca atunci, cu Petru, atâta vreme cât a trăit.”* (Al. Ivasiuc, *„Interval”*).

Subordonata subiectivă se desparte prin virgulă de regenta ei numai în cazul reluării subiectivei printr-un pronume demonstrativ: *„Cine nu respectă pe alții[,] acela nu merită să fie respectat.”* (Apud Ştefania Popescu, „*Gramatica practică a limbii române”*).

Nu se desparte prin virgulă de regenta ei subordonata predicativă, indiferent dacă e antepusă sau postpusă: „*Norocul meu a fost[ ] că am fost angajat foarte repede la Steaua.”* („*Luceafărul”*, XXI, 1978, nr.29(847), p.3).

De regulă subordonata predicativă stă imediat după regentă şi mult mai rar înaintea ei: *„Cum e acesta[ ] e şi celălalt.”* (Apud Ştefania Popescu, „*Gramatica practică a limbii române”*, p.535).

Subordonata atributivă neizolată (determinativă) nu se desparte prin virgulă de cuvântul pe care-l determină (pentru atributiva izolată): *„Emil mi-a şoptit la ureche că e fata lui Buzea şi că stă alături, singură în salon şi cu o doamnă[ ] care o îngrijeşte.”* (Mircea Diaconu, „*Şugubina”*, p.11).

În general, vorbitorii au o mare libertate în a „*decide*" dacă o determinare atributivă e izolată(explicativă) sau neizolată(determinativă) prin simpla încadrare (sau nu) a ei între virgule. Cu toate acestea, există câteva situații în care atributiva nu poate fi izolată:

a)Când substantivul determinat este în acuzativ precedat de prepoziție şi articulat, îndeosebi cu articol hotărât: „*M-am piptănat încet şi mi se părea că simt încă o anumită stimă* ***pentru omul****[ ] ce-l zăream în oglindă în dimineața aceasta de noiembrie…"* (Romulus Guga, „*Viața postmortem"*, p.6).

b)Când subordonata este introdusă prin una din conjuncțiile **că, să, ca…să, dacă** sau **de:** *„Am întârziat mult, foarte mult în fața oglinzii, aveam impresia[ ]* ***că*** *mă văd pentru ultima oară." (ibidem, p.5); „Paul Achim avea toate motivele[ ]* ***să*** *se simtă bine."* (Al.Ivasiuc, „*Iluminări"*, p.5); *„Dirijorul uită un moment să conducă orchestra cu ochii la Cucli, parcă cu teamă[ ]* ***ca*** *ceva* ***să*** *nu se frângă în această ființă fragilă…"* (G.Călinescu, „*Sicriul negru"*, p.804*); „Problema[ ]* ***dacă*** *spectacolul va reuşi, nu se mai punea acum, după primele aplauze." „Şi aşa veni împrejurarea[ ]* ***de*** *nici împăratul Verde nu cunoştea nepoții săi, nici craiul nepoatele sale."* (Ion Creangă, „*Poveşti. Amintiri.Povestiri"*, p.91).

c)Când subordonata atributivă e introdusă prin pronumele relativ **cine** la forma de genitiv **cui:** *„Să te usuci de dorul[ ]* ***cui*** *ştiu eu."* (Creangă, A.117, apud GA, II,).

d)Pe lângă cazurile amintite mai sus, indicate de GA, II, p.278, există şi altele care permit ataşarea unei subordonate atributive neizolate. Ele vor fi, fără îndoială, precizate şi descrise în lucrările de specialitate noi, indicând aici doar câteva situații şi tendințe:

-când elementul regent este un substantiv fără articol hotărât sau un pronume cu rol de apoziție în propoziția regentă: „*I se prăvălise numai căciula din cap, o căciulă nouă brumărie[ ] cu care îi plăcea să se fudulească la nunțile din câşlegi."* (Mihail Sadoveanu, „*Opere",* XII, p.569); „*Îmi trecu prin cap*

să plec pe alt şantier, unul[ ] unde să se ştie însă ce va ieşi, şi să încep să lucrez ca odinioară, luând-o de la barăci." (Marin Preda, „*Intrusul"*, p.191);

-când subordonata atributivă este introdusă prin pronumele care la genitiv: „*Da, da – zici – şi zâmbeşti femeii[ ]* ***căreia*** *chelnerul i-a spus Zizi…"* (Romulus Guga, „*Viaţa postmortem"*, p.9);

-când elementul regent este determinat de un substantiv în acuzativ cu prepoziţie, întreaga construcţie fiind considerată o unitate logică: „*Nu e suficient să încetinim succesiunea de imagini[ ] ce se desfăşoară azi în faţa ochilor noştri pentru a ne apropia de intimitatea procesului cultural ce ne interesează."* (Al.Duţu, „*Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII"*, p.8);

-când elementul regent e un substantiv în genitiv: „*…dar factorul acesta nu explică natura însăşi a mediului[ ] de care ne apropiem revenind în trecut…" (ibidem);* „*Nu! Ci pur şi simplu lipsa obiectului[ ] ce zădărnicea întrega arhitectură secretă a camerei…"* (Paul Emanuel, „*Solilocvii"*, p.14);

-când elementul regent are şi alte determinări atributive, de identificare sau de calificare: „*În toate aceste cazuri asemănătoare, acest ritual[ ] care slujeşte la răspândirea luminii şi bucuriei reproduce cuvintele prin care Io a învins şi a risipit întunericul."* („*Secolul 20*", 1978,nr.2-3 (205-206), p.6); *„Evoluţia se petrece într-un ritm aparent lent, deoarece condiţiile istorice[ ] în care se află ţările române în decursul secolului acestuia nu sunt favorabile unei dezvoltări continue şi diversificate…"* (Al.Duţu, „*Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII"*, p.8 - 9);

-când subordonata atributivă este introdusă printr-un pronume relativ, iar elementul regent e un pronume demonstrativ de tipul **cel, cea, cei, cele:**

„*M-am resemnat, ca orice bun creştin,*
*Şi n-am rămas decât…****cel****[ ] care sunt!…"*
(Ion Minulescu, *„Scrieri"*, p.260);

-când elementul regent este exprimat prin pronumele nehotărât **tot:**

„*O, lume, lume!*
Aş vrea să te cuprind întreagă
În pipt
Dogoritor
Să te topesc în sângele meu cald
cu ***tot*** *ce ai… ”*

(Lucian Blaga, *„Opere”*, I, p.411).

Subordonata completivă directă aşezată după regentă nu se desparte prin virgulă de aceasta: *„Vorbirea, deşi act individual în care vorbitorul are libertatea de a alege cuvintele şi a le combina după dorinţa sa, nu poate[ ] să se depărteze de regulile de funcţionare a limbii…”* (Vasile Şerban şi Ivan Eveescu, *„Vocabularul românesc contemporan”*, p.11); *„Tatăl îl priveşte. Fiul râde şi spune[ ] să se grăbească amândoi să ajungă acasă.”* (George Bălăiţa, „*Ucenicul nescultător”*, p.23).

Subordonata completivă indirectă aşezată după regentă nu se desparte de aceasta prin virgulă*: „Înţelegerea nu mai este călăul care* ş*trangulează vorbirea,* ***ci*** *impuls care ne face[ ] să păstrăm mai departe, să o reţinem, să ni-o grăim nouă înşine…”* (*„România literară”,* XI, 1978, nr.37, p.20); *„Nimeni, afară de Dana! Nu s-a sfiit[ ] să vina într-o duminică, gest pe care nu l-a făcut pentru nimeni, cum mi-a scris, după aceea.”* (Simion Dima, „*Mielul negru”*, p.97).

Subordonata circumstanţială de loc aşezată după o regentă nu se desparte de aceasta prin virgulă:

„Pentru aceia toţi cu bizuinţă
Acolo să bagă şi s’afundă[ ]
Unde văd că-i grămada mai mare
Ş-unde-oamenii să-mbulzesc mai tare.”

(I.Budai-Deleanu, „*Opere”*, I, p.130);

„A existat, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea nu numai în Franța, ci pretutindeni[ ] unde s-a dezvoltat o viață economică, orășenească, industrială, un fenomen al descoperirii sentimentale a naturii…" (Mircea Deac, „*Impresionismul în pictura românească"*, p.15-16).

Subordonata circumstanțială de timp așezată după regentă nu se desparte de obicei prin virgulă de aceasta*: „Culmea, cum ştii că face[ ] când e bine dispus!…"* (Ion Lăncrăjan, ‚*Fiul secetei"*, p.454); „*Dacă e vorba s-o discutăm, s-o discutăm pe ansamblu, deoarece toți ne gândim, încă de pe-acum, unde ne vom duce[,] când se fac repartițiile!…"* (*ibidem*, p.453).

Subordonata circumstanțială de scop(finală) nu se desparte prin virgulă de regentă, când este introdusă prin conjuncția **de**: *„În toate zilele se ducea el la un puț[ ]* ***de*** *aducea apă pentru casă."* (Ispirescu, L.386, apud GA, II, p.496).

Subordonata consecutivă așezată imediat după predicatul regentei şi introdusă prin conjuncția **de** nu se desparte prin virgulă de regentă: „*Am uitat, eram necăjită că m-au lăsat nenorociții ăia singură, în praful ridicat pe câmp de trei sute de vite,* ***de*** *mă dor picioarele[ ]* ***de*** *nu le mai simt."* (Marin Preda, „*Marele singuratic"*, p.427).

La primul **de**, care introduce tot o consecutivă, virgula apare datorită intercalării: *„în praful ridicat pe câmp de trei sute de vite…"*

Regula nu este însă întotdeauna respectată: *„…l-a întrebat unul dacă nu are şi el întâmplările şi gândurile lui, îi chiar aşa de gol pe dinăuntru[,]* ***de****-i dă mereu zor cu unii şi cu alții!?…"* (Ion Lăncrăjan, „*Fiul secetei",*p.476).

Propoziția instrumentală nu se desparte, în marea majoritate a cazurilor, prin virgulă de regenta ei: „*Cu ce arde acolo[ ] ştiu c-ar fi trăit boiereşte un an de zile tot satul."* (Rebreanu, R.II 109, apud GA, II, p.497).

Propoziția sociativă nu se desparte, de regulă, prin virgulă de regenta ei*: „Fugeau cu toții în toate părțile[ ] cu ce apuca a lua."* (Ghica, S. 319, apud GA.II, p.497).

Propoziția circumstanțială de relație nu se desparte, de obicei, prin virgulă de regenta ei: *„Cu atât mai rău sau… cu atât mai bine[ ] pentru cine n-a văzut stele căzătoare în plin miez al zilelor de iulie.”* (Hogaş, „*Pe drumuri de munte”,* p.174, apud Vasile Şerban, „*Sintaxa limbii române”,* p.276).

Uneori virgula poate să apară datorită unor determinării: *„În raport cu ceea ce înțelegem noi prin literatură, prin orice literatură şi nu doar prin una modernă[,] clasicismul apare ca un fel de aberație.”* (Liviu Ciocârlie, „*Realism şi devenire poetică”)*

Propoziția de excepție nu se desparte, în general, prin virgulă de regenta ei: *„N-a stat mult pe gânduri spre a vedea că alta nu-i mai rămâne[ ] decât să spele degrabă putina.”* (Caragiale, O. II, 232, apud „*Îndreptarul”*, p.62).

Propoziția predicativă suplimentară nu se desparte, în mod obişnuit, prin virgulă de regenta ei: *„Ghioacă era om glumeț, vestit chiar în batalion că nu-şi pierdea firea şi voia bună nici în clipele cele mai crâncene, că merge la asalt întotdeauna cu capela-ntr-o ureche şi chiuind ca la nuntă, stârnind râsul ostaşilor şi făcându-i[ ] să uite primejdiile*.” (L.Rebreanu, „*Opere alese”*, I, p.282).

Punctul şi virgula

„*Punctul şi virgula este semnul de punctuație care marchează o pauză mai mare decât cea redată prin virgulă şi mai mică decât cea redată prin punct”* (*Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuație*, p.63). În aceeaşi lucrare normativă se mai spune că „*punctul şi virgula, fiind mai mult un mijloc stilistic decât gramatical, folosirea lui e dictată de preferința celui care scrie textul”* (p.64).

În acelaşi mod e descrisă funcția acestui semn de punctuație şi de către academicianul Al. Graur: *„Când fraza s-a isprăvit, dar urmează alta cu conținut destul de apropiat, se pune punct şi virgulă[;] în loc de punct. Alegerea depinde pe de-a-ntregul de bunul plac al scriitorului, care asemenea poate, în unele cazuri, să pună punct şi virgulă în loc de virgulă sau invers”* (op. cit., p.28).

Strict funcțional deci, punctul şi virgula poate îndeplini fie rolul punctului, fie pe cel al virgulei. Cum s-a spus deja, folosirea lui în locul punctului sau al virgulei depinde de modul în care autorul îşi concepe şi îşi structurează enunțul.

De obicei punctul şi virgula se foloseşte în enunțurile lungi, în scopul unei organizări mai clare a unităților sintactice din cuprinsul lor; în felul acesta se despart prin punct şi virgulă propoziții sau grupuri de propoziții *„care formează unități relativ independente în cadrul unei fraze."* („*Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuație"*, p.63); *„Hai de mănâncă, dar să ştii că mi te-ai lehămit de la inimă[;] doar să te porți de-acum tare bine, să mai fiu ceea ce-am fost pentru tine[;] dar nu ştiu, zău!…"* (Ion Creangă, *„Amintiri din copilărie"*).

Sunt situații în care folosirea punctului şi a virgulei este obligatorie pentru a se evita o interpretare eronată a raporturilor sintactice dintre propoziții şi implicit, o înțelegere greşită a sensului frazei. Luăm ca exemplu un text din Negruzzi, I, 16: *„Nici un pedestru nu era pe uliți, afară de fanargii care strigau regulat raita[;] pentru că la 1827 septembrie, nime nu s-ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliți după ce înnopta."*

Aici folosirea punctului şi a virgulei e obligatorie pentru a indica faptul că subordonata cauzală depinde de *„Nici un pedestru nu era pe uliți, afară de fanargii"*; dacă s-ar fi pus virgulă în loc de punct şi virgulă, ar fi existat posibilitatea ca subordonata cauzală să fie raportată la predicatul atributivei (*strigau*), ceea ce ar fi schimbat înțelesul întregului text.

Punctul şi virgula îndeplinind fie funcții ale punctului, fie funcții ale virgulei, poate să apară atât între părți de propoziție, cât şi între propoziții. Cum aceste situații sunt destul de numeroase, ne mărginim aici a indica doar câteva:

-între subiecte juxtapuse: *„Mici resentimente[;] mici înduioşări[;] speranțe meschine[;] răzbunări pe măsură[;] răfuieli de furnici bătându-se pe un pai[;] o decadență a inimiii… până ce totul începe iarăşi să vorbească în*

două, cel mult trei sentimente temeinice…" (C.Ţoiu, *„Galeria cu viţă sălbatică"*, p.266).

-între apoziţii (de obicei dezvoltate): *„Capitolele cărţii fixează tipologii de familie: bătrânul Toma, figură matusale mică, dar şi un fel de bătrân Forsyte… autohton, rural, olimpian şi simbolic pentru întregul clan. Visarion Adam, cel care reuşea în viaţă, aspru, intransingent, atent cu sine însuşi[;] Fiplip Adam, învinsul sentimental, fruct al eroii sociale."* (*„Familia",* seria a V-a, anul 14 (114), nr.8 (156), p.3).

-între propoziţii principale juxtapuse: *„Vede ici un prunc[;] vede ici o fată[;] vede dincolo o nevastă"* (Mihai Sadoveanu, *„Fraţii Jderi"*, p.8-9).

-între propoziţii legate prin construcţia conjuncţională corelativă **nu numai**… **ci** (**dar**) **şi** (mult mai rar): *„Aceste documente atestă **nu numai** munca depusă de Loga pe terenul învăţământului românesc în Banat[;] ele sunt şi un preţios izvor de informaţie privind o importantă perioadă a învăţământului în Banat…"* (Aurel Cosma, *„Prin Timişoara de altădată",* p.21-22).

-între propoziţii coordonate conclusiv: *„O luptă-i viaţa[;] deci te lupta/„Cu dragoste de ea, cu dor."* (Coşbuc, F.T, 10, apud *„Îndreptarul"*, p.65).

-între propoziţii subordonate atributive: *„Ceea ce se aşează aici în evidenţă, este faptul că- inerţie a materiei folosite – fiecare lucru al artei conţine o energie, că există o energie – limbaj, determinaţie a mesajului, că energia – în mari ipostaze – ajunge să fie motiv sau temă[;] că, în fine, epoca modernă, prin unele din cele mai semnificative tendinţe – şi expoziţia etala exemplare actuale sau referinţe istorice – a făcut explicit rolul factorului energetic în opera plastică. "* (*„Secolul 20*", 1975, 4 (171), p.124).

-între propoziţii subordonate completive directe: *„De pildă el nu ştie că filmul e un gen literar, aşa cum e şi romanul, sonetul, epopeea, teatrul, basmul, etc[;] că acolo unde e poveste, este şi literatură[;] că vremea de milenii, literatura s-a practicat oral, fără <<litere>>." („Tribuna")*.

-între o regentă şi subordonata ei: *„S-a născut acum un secol şi jumătate, cu nici două luni înaintea lui Tolstoi[;] cu care se întâmplă să-l compare azi unii dornici să-l minimalizeze cu orice chip."* (*„România literară"*, XI, 1978, nr.29, p.20).

Parantezele

Parantezele ( ),[ ],< > sunt semne grafice folosite pentru a arăta un adaos în interiorul unei propoziții sau al unei fraze.Ele sunt de trei feluri: **rotunde ( ), drepte [ ],** şi **ascuțite < >.** Dintre ele, cel mai frecvent întrebuințate sunt parantezele rotunde.

Parantezele rotunde cuprind:

-o explicație, o precizare sau un amănunt, care îmbogățește înțelesul unei propoziții, al unui grup de propoziții sau al unei fraze de care este legat (explicația are forma unui cuvânt, unui grup de cuvinte, unei propoziții sau a unei fraze): *„Aşa lucrând, continuă dânsul… se poate face ceva frumos…[()şi după o scurtă meditație[)] Eu, drept să-ți spun, n-aş da circumscripția asta pe alta."* (Gib Mihăiescu, *„La Grandiflora"*).

Uneori explicația din paranteză este titlul sau subtitlul unei lucrări: *„Din durerile lumii[()]Nuvele[)]" [()]Vlahuță[)]; „Scrisoarea II[()]Rețetă[)] – Scrisoarea IX" [()„Fiziologia provințialului"[)]* de Costache Negruzzi.

Din punct de vedere sintactic, cuvintele sau propozițiile puse între paranteze se află atât în raporturi de coordonare, cât şi în raporturi de subordonare față de termenii regenți (aflați în afara parantezelor).

Se dau doar câteva exemple:

-atribute adjectivale: *„Este încă o dovadă a lărgimii de vederi şi a imparțialităților autorului, precum şi a faptului că forța unei personalități vine din capacitatea de înțelegere[() intelectuală şi afectivă[)] a unui repertoriu amplu de virtualități…"* (*„România literară"*).

-apoziții: *„Tata[(] bunicul[)] era pe covor şi-l aştepta, Mărghit râdea cu hohote, Cristi urla…”* (D.R.Popescu, *„O bere pentru calul meu”*).

Se pune între paranteze şi unele cuvinte, construcții sau propoziții incidente. Acestea exprimă, de obicei, atitudinea vorbitorului față de cele spuse înainte: *„… şi, aşa pârlit de soare, semăna cu Henri Owen, californianul din filmele din Los Angeles. [(]Nu zâmbi: provincia, cu singura distracție, cinematograful, mă sileşte să-mi culeg rezervele de impresii de la Pathé, Gautement etc…[)]”* (Cezar Petrescu, *„Îndreptarul”*).

În piesele de teatru se dau în paranteze rotunde indicațiile scenice (sau chiar dintr-o altă operă literară): „*Spiridon [(]singur, intră din dreapta făcându-şi o țigară[)] Mă㠄! al dracului rumân şi jupânul nostru!”* (I.L.Caragiale, *„O noapte furtunoasă”*).

Parantezele rotunde se mai folosesc şi în alte situații:

-pentru a indica autorul, lucrarea din care se citează sau spre a indica datele privind locul, editura şi anul apariției unor lucrări: *„Ştia un lucru: că aşa, numai din senin, n-a plecat Persida de la călugărițe.”* [(]Ioan Slavici, *„Mara”*[)]; *„Perspectiva este sincronică… şi autoarea îşi limitează investigația la epoca actuală…”* [(],„Convorbiri literare”, 1978, nr.12 (108). P.10[)].

-între paranteze se pune şi pagina textului din care s-a citat: *„Deşi lucrarea se autoprezintă ca „o serie de lectură”[(]p.5[)], trebuie precizat că nu este vorba de o prezentare exhaustivă a autorilor citați…”* (*„Convorbiri literare”*).

Parantezele drepte (colțuroase, croşete) au o întrebuințare mai restrânsă. De obicei ele se folosesc pentru a se indica un adaos făcut de cineva într-un text: *„… autoarea ne avertizează de la început: „ea[cartea] se sfârşeşte acolo unde trebuie să înceapă o semiologie a literaturii”(p.5)…* (*„Convorbiri literare”,* 1978, nr.12(108), p.10).

Parantezele drepte cuprind cuvintele sau semnele de punctuație asupra cărora vrem să atragem atenția cititorului: *„Huțu şedea la masă [cu o carte]*

înaintea sa." (Ioan Slavici, *„Budulea Taichii"*). Aceste mai cuprind şi titlul unei lucrări dat de editor sau subtitlul dat de autor. ***[****Filosoful şi teologul absolut****]*** – de I.Heliade Rădulescu; **[***La curtea cuconului Vasile Creangă****]*** de Mihai Eminescu.

Parantezele drepte se folosesc şi spre a indica omisiuni dintr-un text citat. În interiorul parantezelor se pun puncte de suspensie: *„Vor fi preoţii jertfei ori vor fi preoţii hranei? […] Diamantul rămâne vecinic închis în zgura care-l acoperă dacă întâmplarea nu îl descoperă şi nu îl trezeşte la noua lui viaţă, tot întâmplarea descoperă şi pe om."* (Vasile Pârean, *„Memoriale"*, p.152).

În această din urmă situaţie se folosesc şi parantezele rotunde.

Se folosesc parantezele drepte atunci când trebuie să închidă un alt enunţ pus la rândul lui între paranteze rotunde: *„Da, vreau să spun ca Horia a fugit în străinătate şi e viu. [(„Asta n-o să-l bucure pe Moise, a zis Don Iliuţă. Dar nu poate să fie aşa, e mort")]."* (D.R.Popescu, *„O bere pentru calul meu"*, p.72-73).

Se închid între paranteze drepte semnele de punctuaţie asupra cărora vrem să atragem atenţia.

Parantezele ascuţite (unghiulare) sunt folosite de obicei în lucrările ştiinţifice şi tehnice. Ele marchează:

-elementele care apar în plus şi care trebuie înlăturate pentru realizarea formei literare în pronunţare: pigmenţii noştri [**<i>**], experţii voştri[**<i>**], o[**<i>**], chi, a[**<d>**]miral, etc.

-inserţiile scrise greşit în raport cu formele corecte, literare ale acestora: tri[**<me>**]te(-mi-), ver[**<za>**]lă(-zea-), gre[**<şa>**]lă,(-şea)etc.

Ghilimele

Semnele citării (ghilimele) [**„…"**] sau [**<<…>>**] sunt semne grafice folosite pentru reproducerea întocmai a unor cuvinte, grupuri de cuvinte sau texte spuse sau scrise de cineva.

În punctuația românească se folosesc două tipuri de ghilimele: [**„…”**] şi [**<<…>>**], acestea din urmă numite şi ghilimele franceze.

Ghilimele se folosesc:

a)la începutul şi la sfârşitul unei citări, închizând vorbirea directă:

-citare aşezată după cuvintele care o anunță, începând cu o majusculă şi precedată de două puncte: *…şi-mi zice râzând urât: [„]Ce? Nu-ți mai aduci aminte? Ori eşti mândră şi nu mai vrei să cunoşti pe frățiorul tău iubit, pe Verde-mpărat?[”]* (I.L.Caragiale, *„Poveste”*);

Uneori, această citare este despărțită prin virgulă de restul comunicării: *Starițul, nemaiputându-i sta împotrivă, zicea de la o vreme: [„] Hai pacam, părinte Isaia,[”] cinstindu-l cu rachiu îndulcit cu miere, pahar după pahar.* (Ion Creangă, *„Popa Duhu”*).

-citare aşezată înaintea cuvintelor care o anunță: *[„] M-am fript![”] s-a gândit Negoiță.* (I.L.Caragiale, *„Kir Ianulea”*).

-citare după o propoziție interogativă din vorbirea directă: *-Păi nu ți-am mai spus? [„] Tu, Moromete, nu te speria că n-ai cărți şi că n-ai venit astă-toamnă, eu te trec clasa numai să vii la examen. Să înveți pentru examen, că nu ți-am pus note[”]…* (Marin Preda, *„Moromeții”*).

-citare terminată cu punct (semnele citării se pun înaintea acestuia, când vorbirea directă intervine în cursul propoziției sau frazei, sau după acesta, când vorbirea directă reprezintă o propoziție sau o frază independentă): *…şi decât să încerci numai aşa lucrurile, mai bine să şezi departe cum zici, căci, mila Domnului: [„] Lac de-ar fi, broaşte sunt destule[”]; Şi l-a bătut Vodă cu mâna pe umăr, zicându-i: [„] Moşule, să ştii că de azi înainte eşti omul meu, şi la domnie ți-i deschisă uşa oricând.[”]* (Ion Creangă, *„Amintiri din copilărie”*);

-citare terminată cu semnul întrebării sau semnul exclamării (semnele citării se pun după acestea): *[„] Ce să fie acolo?[”] ziceau oamenii, alergând care de care din toate părțile.* (Ion Creangă, *„Amintiri din copilărie”*); *După aceea ridică un pahar zicând: [„]Mă închin, băieți, la fața voastră cu sănătate, ca la un codru verde! Când ne-a fi mai rău, tot aşa să ne fie![„] (ibidem);*

-citare separată de restul comunicării, prin virgulă sau prin linie de pauză(mai rar): *[„,] – Bine zici, bădiță[”] îi răspunsei*. (Al. Odobescu, *„Pseudokinighetikos”*); *[„,]Bădiță, ce livede e asta?[”] [-] îl întrebau, trecând pe nişte guşi de văi. (ibidem);*

-referire la autorul vorbirii directe din mijlocul citării este separată prin virgulă sau prin linie de pauză: *[„,] Puțin îmi pasă de numărul odăii[,] îşi zise el[,] numai să-mi fie destul de mari, potrivite cu grosimea gâtului meu[”]* (Ioan Slavici, *„Comoara”*);

b)la încadrarea cuvintelor, a grupurilor de cuvinte(inclusiv denumiri) sau a unui proverb citat: *…căci auzise ea spuind la biserică, în [„,]Parimei[”], că omul învățat înțelept va fi*. (Ion Creangă, *„Amintiri din Copilărie”*); *Vorba românului:[„,]nu e pentru cine se găteşte, ci pentru cine se nimereşte.[”]* (Al.Odobesu, „Pseudokinighetikos”);

Uneori, cuvântul sau grupul de cuvinte reprodus şi încadrat în ghilimele exprimă ironia: *Prietenii țin să afle pentru care afacere [„,]foarte serioasă[”] a venit în capitală munteanul lor.* (I.L.Caragiale, „Nuvele şi schițe”). *Alteori, el exprimă interesul deosebit, insistența, importanța pe care i-o acordă vorbitorul: Brânzovenescu: Nu pricepi, neică Zaharia, vorba noastră? Adică [„,] noi[”] partidul nostru , pentru cine votăm noi, pentru cine lucrăm noi?* (I.L.Caragiale, *„O scrisoare pierdută”*).

c)înainte şi după reproducerea unui text. Scrisoarea se isprăvea cu următorul post-scriptum: *[„,] Şi eu am mâncat dulceață din gavanoasele de la Olguța. Bună mai era, mamă dragă! Numai la noi acasă se face aşa bună dulceața![”]* (Ionel Teodoreanu, *„La Medeleni”*).

d)înainte şi după titlurile operelor literare, artistice sau ştiințifice şi ale publicațiilor citate într-o propoziție sau frază: Dealtfel, asemenea producției, cu intenții didactice, întâlnim şi la Creangă: *[„,]Fata babei şi fata moşnegului[”], [„,]Cinci pâni[”], [„,]Povestea unui om leneş[”]* ş.a (Iorgu Iordan, *„Precuvântare la volumul I Basmele românilor, de Petre Ispirescu”*); Am admirat îndelung tabloul *[„,]Cosaşi odihnindu-se[”]* de pictorul Camil Ressu;

Pentru aceasta a consultat *[„]Gramatica limbii române[”]*, editată de Academia Română; *Leonida:… pui mâna întâi şi-ntâi pe [„]Aurora democratică[”], ca să văz cum mai merge ţara.* (I.L.Caragiale, *„Conu Leonida faţă cu reacţiunea”); Jupân Dumitrache: Apoi, nu-i zice degeaba [„]Vocea Patriotului Naţionale[”]!* (Idem, *„O noapte furtunoasă”*);

e)pentru încadrarea sensului cuvintelor (în lucrările de lingvistică): Ca şi termenul grecesc (padám), lat. verbum însemna *[„]cuvânt, vorbă[”]*; sens pe care îl are uneori acest neologism şi în limbajul poetic românesc. (Ivan Evseev, *„Semantica verbului”*, editura Facla, Timişoara, 1974, p.27).

Semnele citării în unghi[**<<**…**>>**] se folosesc de regulă atunci când în interiorul unui citat intervine alt citat. Aceste citate pot fi reduse la un cuvânt sau pot fi propoziţii sau fraze întregi: *[„]Spiritul i-a rămas limpede până la urmă. [**<<**]M-au uitat prietenii![**>>**] spunea cu amărăciune celor puţini care-şi petreceau câteodată timpul lângă suferinţa lui. [**<<**]Sunt ocupaţi: ce să-şi piardă vremea cu un bolnav![**>>**] adaugă apoi singur, cu tristeţe[”]* (M.Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească”*, Bucureşti, 1956, p.132).

Alteori ghilimelele franceze se mai folosesc în locul celorlalte semne ale citării, fără a fi vorba de citat în citat. Procedeul nu e recomandabil: *Apoi, a continuat el: [**<<**]Apele să se despartă, cerurile să se facă, să se nască Pământul[**>>**]. („Secolul 20”).*

Cratima

Cratima (liniuţa de unire şi de despărţire) [**-**] se întrebuinţează atât ca semn de punctuaţie cât şi ca semn ortografic. Este semn de punctuaţie nespecific, mai mic decât linia de pauză şi asemănător cu linia de dialog. Ca semn de punctuaţie se foloseşte în repetiţii de cuvinte, în interiorul unor expresii, între două numerale atunci când se indică aproximaţia numerică, între cuvinte care arată limitele unei distanţe sau al unui interval de timp.

Cratima se foloseşte:

a)în repetiții, când cuvântul repetat formează o unitate. Pot să apară în asemenea repetiții substantive, adjective, adverbe şi interjecții: *„Gânduri[-]gânduri[-]?şi corbi[-]treceau prin cugetul lui Dănilă.”* (Gala Galaction, *„La vulturi!”*); *„Flori de tei deasupra noastră/ Or să cadă rânduri-rânduri.”* (Mihai Eminescu, „*Dorința”*).

b)în interiorul unor expresii de tipul substantiv + substantiv (calea[-]valea), substantiv + adverb (câine[-] câineşte), adverb + adverb (ici[-]colo), interjecție + interjecție (trosc[-]pleosc); „Pe cer nouri: ici[-]colo clipesc stele.” (Sadoveanu, O.VI 282, apud „*Îndreptarul”*, p.80).

c)între două numerale, pentru a exprima ideea de aproximație, unde se poate folosi şi virgula: doi[-]trei, cinci[-]şaşe, nouă[-]zece etc.

d)între cuvinte care arată limitele unei distanțe sau ale unui interval de timp: Linia Bucureşti[-]Timişoara este electrificată; Perioada 1 noiembrie[-]30 aprilie este favorabilă studiului etc.

Linia de dialog

Linia de dialog [**–**] este un semn grafic mai lung decât cratima, care arată începutul vorbirii fiecărei persoane care participă la o convorbire: Niculae, de astădată, strigă:

[**–**]N-auzi, mamă?

[**–**]Aud, mă, aud!Spune! răspunse femeia mai apropiat.

[**–**]Păi nu ți-am mai spus? (Marin Preda, *„Morometii*”).

Notă:

Nu trebuie folosită linia de dialog simultan cu semnele citării. Se foloseşte deci numai linia de dialog, sau numai semnele citării.

Bara oblică

Bara oblică [**/**] este un semn de punctuație nespecific. Ea:

- substituie prepozițiile **pe,spre** şi **până la** precum locuțiunea prepozițională **față de**:

-în formule administrative: *legea 64[/]1998 (pe);*

-în notarea unor dimensiuni: *este de 4[/]6m (pe);*

-în notarea unei indicații bibliografice: *revista 6[/]1999 (pe);*

-în notarea cifrică a datelor de tranziție: *în noaptea de 16[/]17 martie (spre);*

-în notarea duratei: *în anii 1927[/]1929 (până la);*

-în notarea unor opoziții, în lucrările ştiințifice (aici este substituibilă cu linia de pauză): alternanțe vocalice *a[/] e* şi *ea[/] e* şi cele consonantice *t[/]ț* şi *d[/]z* (față de).

- Substituie conjuncțiile **şi, sau**:

-între doi termeni cu un antecedent substantiv (care exprimă ideea de opoziție, de antiteză): *literatură cultă[/] literatură populară*, *literar[/]neliterar*, *bun[/]rău*, *superior[/] inferior* etc. (înlocuieşte linia de pauză) – (şi);

-între doi termeni cu un antecedent substantiv (care exprimă relația, raportul, comparația, cuplarea): *scris[/]oral*, *cult[/]incult*, *vechi[/]nou*, *tradiție[/]inovație*, *conservator[/]revoluționar* etc. (înlocuieşte linia de puză) – (şi);

-în notarea datei calendaristice după stilul vechi şi cel nou: *în ziua de 13[/]23 iunie* (sau);

-în notarea unei alternative temporale: *erau[/]sunt folosite* (sau);

-în notarea unei variante opționale de pronunțare ierarhizată (în care prima este cea recomandabilă): *cred[/]crez*, *să fiu[/]să hiu*, *heteroclit[/]heteroclit*, *altminteri[/] altminterea*

- Rezumă formulări dezvoltate (ca alternative şi variante opționale): *toți[/]amândoi prietenii mei; principiul binelui sau[/]şi principiul răului* etc.
- Substituie elementul **a** al formei de feminin a numeralului ordinal, în notarea cifrică a datei (în limbajul administrativ): *Sosesc joi 1[/]VII[/]1999*; *Pleacă pe 21[/]V[/]2020* etc.
- Evită situațiile de echivoc ale liniei de pauză: *tipul clasic[/]romantic* (față de: tipul clasic-romantic).

BIBLIOGRAFIE

Avram, Mioara, *Compromiterea parantezei*, în „Limba română"; 1979, nr.1.

Avram, Mioara, *Un nou semn de punctuație[bara oblică]*, în „Limba română", 1979.

Avram, Mioara, *Punctuația şi implicațiile ei în limbă şi în comunicare*, în „Limbă şi literatură", 1980, vol.I (şi în *Probleme ale exprimării corecte*, Bucureşti, 1987).

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Bucureşti, 1986.

Avram, Mioara, *Analiza punctuației unui text literar*, in „Limbă şi literatură", 1987.

Bejan,D., *Semnele de ortografie şi de punctuație*, în „Tribuna", 1989, nr. 42.

Beldescu, George, *Punctuația în limba română*, Ed. Procion, Bucureşti, 1995.

Beldescu, George, *Ortografia, punctuația şi cunostințele lingvistice în practica prederării*, în „Limbă şi literatură", 1976, nr. 2.

Beldescu, George, *Semnele de punctuație şi semnele ortografice*, în „Limbă şi literatură română".Revista trimestrială pentru elevi, 1978, nr. 4.

Beldescu, George, *Ortografie, ortoepie,punctuație*, în LLR, Supliment al revistei pentru elevi, Bucureşti, 1982.

Beldescu, George, *Punctuația în limba română*, Ed. Grammar, Bucureşti, 1997.

Biciulescu, Marin, *Predarea gramaticii în şcoală, Ortografia şi punctuația în şcoala elementară*, în „Limba română",1965, nr. 3.

Blandiana, Ana, *Inefabila virgulă*, în „Amfiteatru", 1970, nr. 1.

Ciobanu, Fulvia, *Unele întrbuințări ale liniei de pauză în scrierea noastră actuală*, în „Limba română", 1980, nr. 3.

Ciobanu, Fulvia, *Unele funcții ale cratimei*, în „Limba română", 1977, nr. 2.

Constantinescu-Dobridor, Gh., *Îndreptar ortografic, ortoepic, morfologic şi de punctuație al limbii române*, Editura Lucman, Bucureşti, 2002.

Dascălu, Laurenția, *Despre raportul dintre intonație şi unele semne de punctuație,* în „studii şi cercetări lingvistice", 1982, nr. 4.

Dascălu, Laurenția, *Despre unele valori stilistice şi intonația corespunzătoare parantezei, liniei de pauză şi punctelor de suspensie*, în „studii şi cercetări lingvistice", 1982, nr. 2.

Drincu, Sergiu, *Semnele ortografice şi de punctuație în limba română. Norme şi exerciții*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

Drincu, Sergiu, *Punctuația lui „şi"*, în „Limba şi literatura română", 1983, nr. 4.

Florică, Ion, *Cu privire la folosirea punctuației*, în „Şcoala Mehedințiului", 1978.

Foarță, Şerban, *Semne de punctuație*, în „Orizont",1983, nr.19

Graur, Al., *Virgula*, în „România literară", 1972, nr. 13.

Mic tratat de ortografie, Bucureşti, 1974

Hristea, Theodor, *Despre unele reguli de punctuație*, în „România literară", 1980, nr. 6.

Iacob Şt., *Despre unele reguli de folosire a virgulei*, în „Limba română",1955, nr. 4.

Iacob Şt., *Institutul de lingvistică al Universității din Bucureşti*, *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuație*, Ediția a IV-â, Bucureşti, 1983.

Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuație*, ediția a III-a, Bucureşti, 1971.

****Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuație*, Institutul de Lingvistică, „Iorgu Iordan", Editura Univers Enciclopedic, ediția a cincea, Bucureşti, 1995.

Jacquier, Henri*, Iarăşi despre punctuație*, în „Steaua", 1956, nr. 9.

Kisseleff, Beatrice, *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuație al limbii române*, Editura Elis, Bucureşti, 2000.

Mihăescu, N., *Semnele de punctuație în unele ziare*, în „Presa noastră", 1961, nr.2.

Mihăescu, N., *Semne ortografice şi de punctuaţie. Linia de dialog şi de pauză,* în „Informaţia Bucureştiului”, 1961, nr. 2547.

Mihăescu, N., *Chestiuni de punctuaţie*, în „Informaţia Bucureştiului”, 1962, nr. 2684.

Mihăescu, N., *În legătură cu folosirea semnului întrebării*, în „Informaţia Bucureştiului”, 1964, nr. 3242.

Mihăescu, N., *Despre semnele de punctuaţie şi, în special, despre virgulă*, în „Informaţia Bucureştiului”, 1965, nr. 3563.

Mihăescu, N., *Semnele de punctuaţie*, în „Informaţia Bucureştiului”, 1966, nr. 4044.

Roceric-Alexandrescu, Alexandra, *Observaţii asupra pauzei-în citire-în limba română*, în „Studii şi cercetării lingvistice”, nr. 1.

Rusu, C., *Punctuaţia şi ortografia limbii române în lumina Gramaticii Academiei*, în „Limba română”, 1971, nr. 6.

Rusu, C., *Punctuaţia atributivei după alt atribut care determină acelaşi termen regent*, în „Limba română”, 1978, nr. 2.

Rusu, C., *Punct-virgulă, mijloc gramatical, în studii de limbă, literatură şi folclor*, vol. IV, Reşiţa, 1978.

Sfârlea, Lidia, *Observaţii cu privire la raportul dintre punctuaţie şi prozodie în limba română*, în „Limba română”, 1967, nr. 1.

Stati, Sorin, *Funcţiile virgulei şi folosirea ei cu rol gramatical*, în „Limba română”, 1955, nr. 4.

Şerban, Vasile, *Unele observaţii cu privire la folosirea virgulei în „Drapelul roşu”,* 1961, nr. 5195.

Şerban, Vasile, *Tot despre folosirea virgulei, în „Drapelul roşu”,* 1962, nr. 5380.

Şerbănescu, Andra, *Semne de punctuaţie în lucrări de concurs*, în „Limba şi literatura română”, 1990, nr. 3.

Zamfirescu, Ion, *Despre punctuaţie*, în „Contemporanul”, 1978, nr. 2 (1627).